

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

DEPARTAMENT NAUKI, OŚWIATY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Nr ewid.: 175/2005/P/05/073/KNO

KNO-41001/2005

Informacja o wynikach kontroli warunków nauczania języków obcych w szkołach publicznych

W a r s z a w a

l i s t o p a d

2 0 0 5 r .

Misja *Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej*

Wizja *Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa*

**Informacja o wynikach kontroli
warunków nauczania języków obcych w szkołach
publicznych.**

Dyrektor Departamentu
Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego

Grzegorz Buczyński

Zatwierdzam:
Jacek Jezierski

Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli
Warszawa, dnia listopada 2005 r.

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
00-950 Warszawa
tel./fax: 0-xxxx-22-825 44 81
www.nik.gov.pl

Spis treści

1. Wprowadzenie	1
2. Podsumowanie wyników kontroli	2
2.1. Ogólna ocena kontrolowanej działalności	2
2.2. Synteza wyników kontroli	2
2.3. Uwagi końcowe i wnioski.....	6
3. Ważniejsze wyniki kontroli.....	8
3.1. Charakterystyka stanu prawnego oraz uwarunkowań ekonomicznych i organizacyjnych	8
3.1.1. Charakterystyka stanu prawnego	8
3.1.2. Uwarunkowania organizacyjno - ekonomiczne	14
3.2. Istotne ustalenia kontroli.....	15
3.2.1. Organizacja nauczania języków obcych	15
3.2.1.1. Obowiązkowa nauka języków obcych.....	15
3.2.1.2. Dodatkowe nauczanie języków obcych.....	20
3.2.1.3. Zajęcia pozalekcyjne wspierające nauczanie języków obcych	23
3.2.1.4. Nauka języków obcych w formach pozaszkolnych	24
3.2.1.5. Przestrzeganie dopuszczalnej liczebności uczniów w grupach zajęciowych	25
3.2.1.6. Prawidłowość doboru programów nauczania	27
3.2.1.7. Prawidłowość doboru podręczników szkolnych.....	28
3.2.1.8. Wyposażenie szkół w środki dydaktyczne wspomagające nauczanie	29
3.2.2. Nauczyciele języków obcych.....	30
3.2.2.1. Kwalifikacje zawodowe nauczycieli.....	30
3.2.2.2. Powierzenie zajęć edukacyjnych przedsiębiorcom.....	33
3.2.3. Inne ustalenia kontroli	35
4. Informacje dodatkowe o przeprowadzonej kontroli.....	38
4.1. Przygotowanie kontroli	38
4.2. Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli	39
5. Załączniki	41
5.1. Wykaz ważniejszych aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności	41
5.2. Wykaz jednostek objętych kontrolą.....	42
5.3. Zakres obowiązkowego nauczania języków obcych.....	45
5.4. Zakres dodatkowego nauczania języków obcych.....	46
5.5. Organizacja nauczania języków obcych w krajach europejskich	47
5.6. Wykaz organów, którym przekazano informację o wynikach kontroli	49

1. Wprowadzenie

Kontrola pn. „Warunki nauczania języków obcych w szkołach publicznych” (nr P/05/073) została przeprowadzona z inicjatywy Najwyższej Izby Kontroli, ze względu na istotne znaczenie znajomości języków obcych dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego i udziału Polaków w życiu społecznym i gospodarczym oraz szerokie zainteresowanie opinii publicznej tą problematyką. Kontrolę przeprowadzono w okresie od 4 kwietnia do 30 czerwca 2005 r.

Celem kontroli była ocena:

- 1) organizacji nauczania języków obcych w szkołach publicznych (w szczególności: przestrzegania obowiązującego wymiaru zajęć obowiązkowych i dopuszczalnej liczby uczniów w grupie zajęciowej oraz stosowania programów i podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego),
- 2) zakresu dodatkowego nauczania języków obcych,
- 3) kwalifikacji nauczycieli języków obcych,
- 4) warunków lokalowych i wyposażenia w środki dydaktyczne do nauki języków obcych.

Kontrolę przeprowadzono w 67 szkołach publicznych prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego z terenu wszystkich województw, z uwzględnieniem wszystkich etapów kształcenia, tj. 17 szkołach podstawowych, 17 gimnazjach, 12 liceach ogólnokształcących, 12 szkołach i zespołach szkół zawodowych oraz 9 zespołach szkół różnych typów. Wykaz skontrolowanych jednostek stanowi załącznik nr 2 do Informacji.

Kontrolę przeprowadzono z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹, zwanej dalej „ustawą o NIK”, tj. pod kątem legalności, gospodarności i rzetelności. Kontrolą objęto rok szkolny 2004/2005.

Badaniami kontrolnymi objęto: organizację nauki języków obcych w ramach obowiązkowych oraz dodatkowych zajęć lekcyjnych, wspomaganie nauczania języków obcych w formach pozalekcyjnych, przestrzeganie wymogów w zakresie kwalifikacji nauczycieli języków obcych, stan wyposażenia szkół w środki dydaktyczne do nauczania języków obcych oraz zachowanie wymogu korzystania w procesie dydaktycznym z programów nauczania i podręczników szkolnych dopuszczonych do użytku szkolnego.

Nauka języków obcych w szkołach publicznych jest obowiązkowa: w klasach IV-VI szkół podstawowych (8 godz. tygodniowo), gimnazjach (9 godz. tygodniowo) i szkołach ponadgimnazjalnych (15 godz. tygodniowo w liceach i technikach, 3 godz. – w zasadniczych szkołach zawodowych i 11 godzin - w liceach i technikach uzupełniających na podbudowie zasadniczej szkoły zawodowej)². Zakres nauki języków obcych może być zwiększony poprzez przydzielenie szkole dodatkowych godzin dydaktycznych na zajęcia obowiązkowe przez organ prowadzący, wprowadzenie nauki języków w formie przedmiotu dodatkowego lub zorganizowanie zajęć pozalekcyjnych.

---

¹ Dz. U. z 2001 r. Nr 85, poz. 937, ze zm.

² W nawiasach podano łączny tygodniowy wymiar zajęć w cyklu nauczania poszczególnych typów szkół, np. w szkole podstawowej oznacza to nauczanie odpowiednio po 3, 3 i 2 godziny w każdym z trzech lat nauki obowiązkowej.

2. Podsumowanie wyników kontroli

2.1. Ogólna ocena kontrolowanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli ocenia negatywnie warunki nauczania języków obcych w szkołach publicznych. Ocena ta wynika ze stwierdzenia istotnych nieprawidłowości w większości skontrolowanych szkół (tj. w 57, co stanowi 85,1% skontrolowanych szkół). Nieprawidłowości te polegały w szczególności na:

- 1) nieprzestrzeganiu wymagań w zakresie dopuszczalnej liczebności grup zajęciowych (w 36 szkołach, tj. 53,7%),
- 2) stosowaniu programów nauczania niedopuszczonych do użytku szkolnego lub nieodpowiednich dla danego typu szkoły (w 9 szkołach, tj. 13,4%),
- 3) powierzaniu zajęć edukacyjnych nauczycielom nieposiadającym wymaganych kwalifikacji językowych i pedagogicznych (w 33 szkołach, tj. 49,3%),
- 4) stosowaniu podręczników niedopuszczonych do użytku szkolnego lub nieodpowiednich dla danego typu szkoły (w 15 szkołach, tj. 22,4%),
- 5) niezrealizowaniu w cyklu nauczania wymaganego (minimalnego) wymiaru zajęć obowiązkowych (w 2 szkołach, tj. 3%),
- 6) niezapewnieniu uczniom gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych możliwości kontynuacji nauczania języka obcego nauczanego na niższym etapie edukacji (w 3 szkołach, tj. 4,5%),
- 7) zleceniu prowadzenia obowiązkowych zajęć z języków obcych w szkole przedsiębiorcom (w 3 szkołach, tj. 4,5%).

Tylko w co siódmej skontrolowanej szkole (tj. w 10 szkołach - 14,9%) zapewniono warunki nauczania języków obcych określone w ramowych planach nauczania³ oraz niezbędną liczbę nauczycieli posiadających wymagane kwalifikacje do ich nauczania.

W grupie porównywalnych państw Unii Europejskiej, Polska należy do grupy krajów (wraz z Portugalią, Słowacją i Islandią), w których obowiązkowa nauka języków obcych w szkołach publicznych rozpoczyna się najpóźniej (w wieku 10 lat). W innych państwach nauka ta rozpoczyna się wcześniej, np. w Norwegii w wieku 6 lat, w Finlandii, Szwecji i Estonii w wieku 7 lat, a w Niemczech i Francji w wieku 8 lat⁴.

2.2. Synteza wyników kontroli

1. Wśród nauczanych w szkołach publicznych obowiązkowo języków obcych najpowszechniej występują języki angielski i niemiecki; w roku szkolnym 2004/2005 języków tych uczyło się odpowiednio 65,3% i 34,2% ogółu uczniów w Polsce.

---

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 15, poz. 142, ze zm.).

⁴ Szczegółowe dane – załącznik nr 5 do Informacji.

Pozostałe języki obce nowożytnie nauczane w ramach zajęć obowiązkowych to: rosyjski (6,7% ogółu uczniów), francuski (3,4% ogółu uczniów), włoski (0,2% ogółu uczniów) i hiszpański (0,2% ogółu uczniów)⁵.

W szkołach objętych kontrolą struktura nauczania języków obcych nowożytnych w ramach zajęć obowiązkowych była następująca: angielski – 66,3% uczniów, niemiecki – 45,9% uczniów, rosyjski – 10,7% uczniów, francuski – 3,8% uczniów i hiszpański – 0,1% uczniów⁶. [str. 15-17]

2. W części skontrolowanych szkół uczniowie mieli ograniczony wybór języka obcego w ramach zajęć obowiązkowych.

Stwierdzono, że:

- 1) w 14 spośród 18 skontrolowanych szkół podstawowych (tj. 77,8%), w których obowiązkową nauką języków obcych obejmowano 3,7 tys. uczniów, nie zapewniono uczniom możliwości wyboru nauczanego języka obcego, bowiem szkoła organizowała nauczanie tylko jednego języka obcego: angielskiego lub niemieckiego; w ocenie Najwyższej Izby Kontroli ograniczona oferta językowa tych szkół jest zjawiskiem niekorzystnym, gdyż wybór konkretnego języka dokonany na tym etapie edukacji przesądza o kontynuacji jego nauczania w kolejnych etapach edukacji szkolnej; [str. 16]
- 2) w 17 skontrolowanych zasadniczych szkołach zawodowych (wszystkie skontrolowane), do których uczęszczało łącznie 2,5 tys. uczniów, dominującym językiem obcym był rosyjski, którego uczyło się 67,9% uczniów tych szkół (pozostałe 32,1% uczniów uczyło się języków angielskiego lub niemieckiego); w ocenie Najwyższej Izby Kontroli świadczy to o gorszym traktowaniu uczniów tego typu szkół, w stosunku do innych typów szkół, bowiem nieznamość jakiegokolwiek z języków państw Unii Europejskiej może ograniczać absolwentom tych szkół możliwości efektywnego funkcjonowania na wspólnym rynku pracy; [str. 17]
- 3) w 3 szkołach (gimnazjum, zasadniczej szkole zawodowej i technikum na podbudowie szkoły podstawowej) stwierdzono niezachowanie kontynuacji nauczania języka obcego z wcześniejszych etapów edukacji. [str. 19-20]

3. W części skontrolowanych szkół nie realizowano obowiązującego minimalnego wymiaru zajęć obowiązkowych z języków obcych.

Nastąpiło to w wyniku zaniżenia wymiaru zajęć obowiązkowych w cyklu nauczania w szkolnych planach nauczania (stwierdzono to w 2 szkołach) oraz znacznej absencji nauczycieli języków obcych (w kontrolowanych szkołach średnio 11% nominalnego planowanego czasu pracy). [str. 17-19]

4. Nauką języków obcych w formie przedmiotu dodatkowego obejmowano 35,7% uczniów szkół podstawowych, 48,1% uczniów gimnazjów i 2,2% uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

---

⁵ Źródło: Raport pt. „Powszechność nauczania języków obcych w roku szkolnym 2004/2005”, wyd.: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2005, str. 10.

⁶ Ze względu na obowiązkowe nauczanie w niektórych szkołach dwóch języków obcych (szkoły średnie ponadgimnazjalne) suma udziałów uczniów objętych nauką poszczególnych języków obcych przekracza 100% (w odniesieniu do badanej populacji, tj. liczby uczniów ogółem w szkołach w Polsce lub uczniów ogółem w kontrolowanych szkołach).

Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli, pozytywnie należy ocenić fakt zwiększenia zakresu nauki języków obcych poprzez wykorzystanie godzin będących w dyspozycji dyrektorów szkół na wprowadzenie nauki języka obcego jako przedmiotu dodatkowego. Zauważyć jednak należy, że fakultatywność wprowadzenia dodatkowej nauki języka obcego (jedynie w części szkół lub tylko dla części uczniów w poszczególnych szkołach) jest czynnikiem powodującym różnicowanie szans edukacyjnych uczniów. [str. 20-23]

- 5. Szkoły objęte kontrolą miały ograniczone możliwości finansowe do organizowania zajęć pozalekcyjnych służących doskonaleniu umiejętności językowych uczniów. Zajęcia takie systematycznie prowadzono dla zainteresowanych uczniów jedynie w około 30% szkół.**

Ponadto – określone w podstawie programowej języka obcego wśród zadań szkół ponadgimnazjalnych – dążenie do zapewnienia uczniom maksimum kontaktu z językiem obcym sfinalizowano jedynie w 48% tego typu szkół, poprzez udział wybranych uczniów w wymianie międzynarodowej. [str. 23]

- 6. Na poziom znajomości języków obcych uczniów kończących edukację w szkołach publicznych znaczny wpływ ma indywidualna nauka tych języków w formach pozaszkolnych. W badanych szkołach ok. 23% uczniów douczało się w tej formie języków obcych, głównie (w 80%) tych samych, które były przedmiotami nauki szkolnej.**

Z możliwości takich częściej korzystali: uczniowie liceów ogólnokształcących – w stosunku do uczniów szkół zawodowych; uczniowie szkół położonych w dużych miastach – w stosunku do uczniów szkół położonych na wsi i w małych miastach. [str. 24]

- 7. Czynnikiem niekorzystnie wpływającym na efektywność nauczania języków obcych w szkołach publicznych jest duża liczebność grup zajęciowych, która przy prawidłowej organizacji nauczania powinna wynosić od 12 do 24 uczniów. W około 54% kontrolowanych szkół stwierdzono pogorszenie warunków nauczania języków obcych, gdyż nie dokonano wymaganego podziału na grupy w oddziałach o liczebności powyżej 24 uczniów.**

Występowanie tych nieprawidłowości wiązało się z niewłaściwym zaplanowaniem organizacji nauczania języków obcych. Wadliwie sporządzone w tym zakresie projekty organizacji szkół (bez wymaganego podziału oddziałów na grupy) były pozytywnie opiniowane przez organy nadzoru pedagogicznego i zatwierdzane przez organy prowadzące szkoły. [str. 25-27]

- 8. W 9 szkołach stwierdzono przypadki niewłaściwego doboru programów nauczania języków obcych, które stosowano w odniesieniu do około 21% ogółu realizowanych zajęć z języków obcych.**

Polegało to na stosowaniu programów nauczania wydanych przed 1999 r. i nieujętych w obowiązujących w roku szkolnym 2004/2005 wykazach programów dopuszczonych do użytku szkolnego, stosowaniu programów nauczania ujętych w wykazach dopuszczonych do użytku szkolnego dla innych typów szkół lub nieprawidłowym wprowadzeniu do użytku szkolnego programów nauczania opracowanych przez nauczycieli języków obcych. [str. 27-28]

9. W 15 szkołach stwierdzono przypadki niewłaściwego doboru podręczników szkolnych do nauki języków obcych, które stosowano w odniesieniu do około 28% ogółu zajęć z języków obcych.

Polegało to na stosowaniu podręczników nieujętych w obowiązujących w roku szkolnym 2004/2005 wykazach podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego lub stosowaniu podręczników ujętych w wykazach dopuszczonych do użytku szkolnego dla innych typów szkół. Za czynnik niekorzystnie wpływający na efektywność nauczania języków obcych należy uznać niepełne wyposażenie uczniów w zalecone przez nauczycieli podręczniki szkolne, co wystąpiło w 67% kontrolowanych szkół. [str. 28]

10. Na efektywność nauczania języków obcych w szkołach publicznych niekorzystnie wpływa niski stopień wyposażenia szkół w odpowiednie w tym zakresie specjalistyczne środki dydaktyczne, co ma szczególne znaczenie w przypadkach prowadzenia zajęć w grupach o dużej liczebności.

Ze względu na warunki lokalowe w kontrolowanych szkołach, tylko około 69% zajęć lekcyjnych z zakresu języków obcych odbywało się w salach przygotowanych celowo do nauczania tych przedmiotów. Tylko około 53% tych sal było wyposażonych w komplety pomocy dydaktycznych dobranych w ten sposób, że do każdej z grup treści nauczania wyszczególnionych w podstawie programowej nauczania języków obcych dla odpowiedniego typu szkoły, były różnorodne środki poglądowe.

Tylko w około 9% tych sal na stałym wyposażeniu znajdował się komplet sprzętu technicznego, obejmujący: grafoskop (rzutnik pisma wykorzystywany do projekcji foliogramów), magnetofon (lub odtwarzacz CD), magnetowid (lub odtwarzacz DVD) i telewizor. W pozostałych przypadkach nauczyciele, w miarę potrzeb, musieli taki sprzęt przenosić do sal zajęciowych z innych pomieszczeń szkolnych. [str. 29-30]

11. W 33 szkołach nie w pełni zapewniono potrzebną liczbę nauczycieli języków obcych odpowiednio wykwalifikowanych pod względem poziomu znajomości nauczanego języka i związanego z nim przygotowania pedagogicznego. Nauczyciele bez wymaganych kwalifikacji stanowili 11,3% ogółu nauczycieli języków obcych w tych szkołach.

Brak wykwalifikowanych nauczycieli dotyczył najpowszechniej nauczanych języków: angielskiego i niemieckiego. Niekorzystne warunki kadrowe do nauczania tych języków wystąpiły głównie w szkołach funkcjonujących na wsi i w małych miastach – w stosunku do szkół funkcjonujących w dużych miastach - ze względu na duży udział nauczycieli bez wymaganych kwalifikacji oraz mały udział nauczycieli z wykształceniem wyższym w zakresie filologii lub lingwistyki stosowanej nauczanego języka obcego.

Nauczyciele mianowani i dyplomowani częściej występowali w liceach ogólnokształcących (70,6% w grupie nauczycieli języków obcych) – w stosunku do pozostałych typów szkół i w szkołach położonych w dużych miastach (56,7% w grupie nauczycieli języków obcych) – w stosunku do wsi i małych miast.

Stwierdzono nieprzestrzeganie przez dyrektorów skontrolowanych szkół obowiązku uzyskania zgody organu nadzoru pedagogicznego na zatrudnienie nauczyciela bez wymaganych kwalifikacji.

Wśród ogółem 49 nauczycieli nauczających języków obcych, mimo braku kwalifikacji, w 13 przypadkach zatrudniono takie osoby w roku szkolnym 2004/2005 bez wymaganej zgody organu nadzoru pedagogicznego, a w 20 przypadkach powierzono nauczanie języków obcych nauczycielom szkoły zatrudnionym w latach wcześniejszych zgodnie z ich kwalifikacjami w innych specjalnościach przedmiotowych. [str. 30-33]

12. W 3 przypadkach: Zespołu Szkół Mechaniczno – Elektrycznych w Ełku, Gimnazjum w Gietrzwałdzie i Zespołu Szkół Techniki Rolniczej w Piotrowicach stwierdzono nielegalne powierzenie prowadzenia zajęć edukacyjnych z języka angielskiego osobom niezatrudnionym w tych szkołach (w drodze umów zawartych przez dyrektorów szkół z przedsiębiorcami).

W przypadku ZSM-E w Ełku i Gimnazjum w Gietrzwałdzie nieprawidłowość ta została stwierdzona przez Warmińsko – Mazurskiego Kuratora Oświaty, który w drodze decyzji administracyjnej wezwał dyrektorów tych szkół do jej usunięcia. [str. 33-35]

2.3. Uwagi końcowe i wnioski

Kształcenie językowe młodzieży jest zadaniem publicznym, którego jakość realizacji będzie w dużym stopniu determinować zakres udziału absolwentów szkół w życiu gospodarczym oraz społecznym Polski, Europy i Świata. W tym aspekcie warunki kształcenia językowego w szkołach publicznych należy widzieć jako ważny problem społeczny i gospodarczy kraju.

Na szczycie Unii Europejskiej w Barcelonie w 2002 r. szefowie państw i rządów wezwali do nieustannych wysiłków mających na celu „... zwiększenie umiejętności podstawowych, w szczególności poprzez rozpoczęcie nauczania co najmniej dwóch języków obcych w bardzo wczesnym wieku”.

Zasadne jest rozważenie, na tle doświadczeń innych krajów Unii Europejskiej, wcześniejszego rozpoczynania obowiązkowej nauki pierwszego języka obcego w szkołach podstawowych, tj. od pierwszej klasy szkoły podstawowej oraz drugiego języka obcego począwszy od szkoły podstawowej.

W celu wyeliminowania stwierdzonych nieprawidłowości, w ocenie Najwyższej Izby Kontroli, potrzebne jest stworzenie odpowiednich warunków do nauki języków obcych w szkołach publicznych.

Minister Edukacji i Nauki powinien:

- 1) rozważyć możliwość wprowadzenia obowiązkowej nauki pierwszego języka obcego od pierwszej klasy szkoły podstawowej oraz obowiązkowej nauki drugiego języka obcego w szkole podstawowej,
- 2) określić, w drodze rozporządzenia, zgodnie z upoważnieniem zawartym w art. 29 ust. 3 ustawy Karta Nauczyciela⁷, podstawowe warunki niezbędne do realizacji przez szkoły i nauczycieli zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych oraz realizacji dydaktyczno – wychowawczego programu nauczania, z uwzględnieniem warunków nauczania języków obcych,

---

⁷ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112, ze zm.).

- 3) zobowiązać kuratorów oświaty do zapewnienia - w trybie opiniowania projektów organizacyjnych szkół i sprawowanego nadzoru pedagogicznego – rzetelnego weryfikowania prawidłowości planowania organizacji nauczania języków obcych, powierzania zajęć odpowiednio wykwalifikowanym nauczycielom oraz stosowania programów i podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego,
- 4) określić standardy wyposażenia szkół w środki dydaktyczne do nauki języków obcych.

Organy prowadzące szkoły publiczne powinny:

- 1) zapewnić nauczycielom języków obcych doradztwo metodyczne,
- 2) poprawić wyposażenie szkół w środki dydaktyczne do nauczania języków obcych,
- 3) wspomagać szkoły w zakresie organizacji wymiany międzynarodowej dzieci i młodzieży.

Dyrektorzy szkół publicznych powinni:

- 1) uzyskiwać zgodę organów nadzoru pedagogicznego w przypadku konieczności zatrudnienia do nauczania języka obcego nauczyciela bez wymaganych kwalifikacji,
- 2) uwzględniać w problematyce nadzoru pedagogicznego prawidłowość doboru przez nauczycieli programów nauczania i podręczników do nauki języków obcych,
- 3) zapewniać wszystkim uczniom ciągłość nauczania języka obcego z wcześniejszego etapu edukacji.

Kuratorzy oświaty powinni:

- 1) dokonywać w szkołach przeglądu prawidłowości organizacji nauczania języków obcych i zatrudniania nauczycieli języków obcych,
- 2) uwzględnić w problematyce sprawowanego nadzoru pedagogicznego ryzyka niezachowania w szkołach ciągłości nauczania języków obcych z niższego etapu edukacji oraz ryzyka niezrealizowania w cyklu nauczania obowiązującego wymiaru zajęć.

3. Ważniejsze wyniki kontroli

3.1. Charakterystyka stanu prawnego oraz uwarunkowań ekonomicznych i organizacyjnych

3.1.1. Charakterystyka stanu prawnego

Uregulowania ogólne.

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁸, wyróżnikiem szkoły publicznej jest między innymi realizowanie ramowych planów nauczania, stosowanie programów nauczania uwzględniających podstawę programową kształcenia ogólnego oraz zatrudnianie nauczycieli posiadających odrębnie określone kwalifikacje zawodowe (art. 7 ust. 1 pkt 3 i 4 ustawy).

Za działalność szkoły odpowiada organ, który ją prowadzi. Do zadań organu prowadzącego szkołę należy w szczególności zapewnienie warunków jej działania, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki oraz wyposażenie szkoły w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji programów nauczania, programów wychowawczych, przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów oraz wykonywania innych zadań statutowych (art. 5 ust. 7 pkt 1 i 4 ustawy). Do realizacji zadań statutowych szkoła publiczna powinna zapewnić uczniom możliwość korzystania z pomieszczeń do nauki z niezbędnym wyposażeniem (art. 67 ust.1 pkt 1 ustawy).

Zgodnie z art. 29 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela⁹ (zwanej dalej „Kartą Nauczyciela”), organ prowadzący szkołę obowiązany jest zapewnić szkole podstawowe warunki do realizacji przez nauczyciela zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych. Nauczycielowi przysługuje wyposażenie jego stanowiska pracy, umożliwiające realizację dydaktyczno - wychowawczego programu nauczania.

W prawie oświatowym nie określono szczegółowych standardów wyposażenia szkół w środki dydaktyczne, niezbędne do realizacji celów i zadań szkół publicznych w zakresie nauczania języków obcych.

Przepisami art. 29 ust. 3 Karty Nauczyciela zobowiązano ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, a w odniesieniu do szkół artystycznych - ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, do określenia, w drodze rozporządzenia, podstawowych warunków niezbędnych do realizacji przez szkoły i nauczycieli zadań i programów dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych.

---

⁸ Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, ze zm.

⁹ Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112, ze zm.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania nie wydał rozporządzenia na podstawie upoważnienia zawartego w art. 29 ust. 3 Karty Nauczyciela.¹⁰

Z art. 35 ust. 2 pkt 5 ustawy o systemie oświaty wynika, że minister właściwy do spraw oświaty i wychowania może ogłaszać w wydawanym przez siebie dzienniku urzędowym zalecane standardy wyposażenia szkół niezbędne do nauczania przedmiotów ogólnokształcących. W opublikowanych w latach 1998–2004 dziennikach urzędowych ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania nie ogłoszono standardów w tym zakresie.¹¹

W myśl przepisów ustawy o systemie oświaty (art. 39 ust. 1 pkt 1 i 2), dyrektor szkoły lub placówki w szczególności kieruje działalnością szkoły lub placówki oraz reprezentuje ją na zewnątrz, a także sprawuje nadzór pedagogiczny.

Szczegółową organizację nauczania, wychowania i opieki w danym roku szkolnym, w tym tygodniowy wymiar nauczania poszczególnych przedmiotów i podział oddziałów na grupy zajęciowe oraz przydział zajęć edukacyjnych poszczególnym nauczycielom, określa arkusz organizacji szkoły. Opracowuje go dyrektor szkoły do dnia 30 kwietnia każdego roku. Arkusz organizacji szkoły zatwierdza organ prowadzący szkołę - do dnia 30 maja danego roku.¹² Kurator oświaty opiniuje arkusze organizacji publicznych szkół i placówek, z wyjątkiem szkół i placówek prowadzonych przez ministrów, w zakresie ich zgodności z przepisami, przedstawiane przez organy prowadzące szkoły i placówki przed zatwierdzeniem arkuszy (art. 31 pkt 6a ustawy o systemie oświaty).

Organizacja nauczania języków obcych.

W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych¹³ (zwanego dalej „rozporządzeniem w sprawie ramowych planów nauczania”) został określony wymiar obowiązkowych zajęć edukacyjnych dla poszczególnych typów szkół. W podstawowych typach szkół dla dzieci i młodzieży, na obowiązkowe nauczanie języków obcych w szkołach przeznaczono: 8 godzin tygodniowo w cyklu nauczania w szkole podstawowej (II etap nauki – klasy IV-VI) – zał. nr 1 do ww. rozporządzenia, 9 godzin tygodniowo w cyklu nauczania w gimnazjum – zał. nr 4 do ww. rozporządzenia, 15 godzin tygodniowo w cyklu nauczania szkół

---

¹⁰ Na podstawie upoważnienia zawartego w art. 29 ust. 3 Karty Nauczyciela zostało wydanie jedynie rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie określenia podstawowych warunków niezbędnych do realizacji przez szkoły artystyczne zadań statutowych i programów oraz realizacji przez nauczycieli zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych (Dz. U. Nr 26 poz. 290).

¹¹ W 2002 r. Instytut Badań Edukacyjnych wydał w formie dwóch publikacji opracowanie pt. „Standardy wyposażenia i obudowy medialnej przedmiotów ogólnokształcących” (szkoła podstawowa i gimnazjum). W proponowanych standardach wyposażenia szkół uwzględniono również środki dydaktyczne do nauczania języków obcych. Wydanie publikacji sfinansowano ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu. Opracowania te zostały udostępnione także w wersji elektronicznej na stronach internetowych Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu.

¹² Sposób ustalania obowiązującej w danym roku szkolnym organizacji nauczania określają przepisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624, ze zm.).

¹³ Dz. U. Nr 15, poz. 142, ze zm.

średnich ponadgimnazjanych (liceum ogólnokształcące, liceum profilowane, technikum) – zał. nr 9, 11 i 12 do ww. rozporządzenia, 3 godziny tygodniowo w cyklu nauczania zasadniczej szkoły zawodowej - zał. nr 13 do ww. rozporządzenia oraz 11 godzin w cyklu nauczania w szkołach średnich uzupełniających (technikum i liceum na podbudowie szkoły zasadniczej) – zał. nr 39 i 40 do ww. rozporządzenia.

W zmniejszonym wymiarze nauczanie obowiązkowe języków obcych prowadzone jest w szkołach specjalnych dla dzieci i młodzieży (zależnie od stopnia niepełnosprawności) oraz w oddziałach przysposabiających do pracy. Zwiększony natomiast wymiar obowiązkowego nauczania języków obcych występuje w oddziałach dwujęzycznych. Ponadto, zwiększenie liczby wymiaru obowiązkowych zajęć z języków obcych może nastąpić w wyniku przeznaczenia na nie godzin będących w dyspozycji dyrektora szkoły, na podstawie §2 ust. 5 pkt 1 ww. rozporządzenia. Liczba godzin zajęć edukacyjnych, w tym także obowiązkowej nauki języków obcych, może być zwiększona również w wyniku przeznaczenia na ten cel dodatkowych godzin przez organ prowadzący szkołę (§2 ust. 3 rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania). W przypadku liceum ogólnokształcącego zwiększenie wymiaru nauczania języków obcych może nastąpić także na podstawie §7 załącznika nr 4 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół¹⁴, tj. ujęcia języka obcego w grupie przedmiotów realizowanych w zakresie rozszerzonym.

Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie ramowych planów nauczania, obowiązkowe jest nauczanie jednego języka obcego w klasach IV-VI szkoły podstawowej, gimnazjum, zasadniczej szkoły zawodowej i w szkołach średnich zawodowych na podbudowie ośmioklasowej szkoły podstawowej; obowiązkowe nauczanie dwóch języków obcych dotyczy szkół średnich ponadgimnazjalnych oraz liceum ogólnokształcącego na podbudowie ośmioklasowej szkoły podstawowej.¹⁵

W szkołach publicznych możliwe jest zorganizowanie, w ramach godzin będących w dyspozycji dyrektora szkoły, również dodatkowych zajęć edukacyjnych z języków obcych, tj. kolejnego nauczanego języka obcego dla ucznia lub rozpoczęcie nauczania obowiązkowego języka obcego już na I etapie nauki w szkole podstawowej (§2 ust. 5 pkt 2 rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania). Zajęcia dodatkowe mogą być wprowadzone do szkolnego planu nauczania po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i rady rodziców (§2 ust. 5 pkt 2 i ust. 6 ramowych planów nauczania).

Z §6 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania wynika obowiązek organizowania nauczania języków obcych w grupach (bądź zespołach międzyoddziałowych) liczących nie więcej niż 24 uczniów. Za zgodą organu prowadzącego szkołę podziału na grupy zajęciowe można dokonywać

---

¹⁴ Dz. U. Nr 61, poz. 624, ze zm.

¹⁵ W roku szkolnym 2004/2005 funkcjonowały jeszcze ostatnie klasy, organizowanych na podbudowie ośmioklasowej szkoły podstawowej, techników pięcioletnich i trzyletnich techników uzupełniających po zasadniczej szkole zawodowej.

również przy mniejszej liczbie uczniów w oddziale bądź zespole międzyoddziałowym (§6 ust. 3 ramowych planów nauczania). Odrębne zasady podziału na grupy zajęciowe ustalone zostały dla szkół i oddziałów specjalnych (§6 ust. 4 ramowych planów nauczania).

Na podstawie §7 rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania w szkole mogą być organizowane nadobowiązkowe zajęcia pozalekcyjne w wymiarze ustalonym przez dyrektora szkoły, stosownie do posiadanych środków finansowych. Zajęcia takie mogą również służyć wspomaganie kształcenia z zakresu języków obcych.

W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół¹⁶ określone zostały następujące cele w procesie nauczania języków obcych:

- 1) dla szkoły podstawowej (załącznik nr 2 do rozporządzenia): opanowanie znajomości języka na poziomie zapewniającym minimum komunikacji językowej;
- 2) dla gimnazjum (załącznik nr 2 do rozporządzenia): osiągnięcie poziomu opanowania języka obcego zapewniającego w miarę sprawną komunikację językową; lepsze poznanie kultury i spraw życia codziennego kraju języka nauczanego;
- 3) dla szkół ponadgimnazjalnych (liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych i techników oraz uzupełniających liceów ogólnokształcących i techników – dla nauczania w zakresie podstawowym (załącznik nr 4 do rozporządzenia): osiągnięcie umiejętności językowych na poziomie zaawansowanym, zapewniających swobodne posługiwanie się w kraju nauczanego języka lub w kontaktach z dość wymagającymi użytkownikami, a także w przyszłej nauce i pracy; przygotowanie do egzaminu maturalnego z języka obcego na poziomie rozszerzonym.

Zgodnie z art. 22a ustawy o systemie oświaty, nauczyciel ma prawo wyboru programu nauczania oraz podręcznika spośród programów i podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego; ma też prawo opracowania własnego programu nauczania.

Zasady dopuszczania do użytku szkolnego programów nauczania i podręczników, w tym odnoszących się do języków obcych, regulują przepisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia.¹⁷

Programy nauczania ogólnego (w tym języków obcych) dopuszczone do użytku szkolnego są wpisywane do wykazu programów nauczania dla zajęć edukacyjnych

---

¹⁶ Dz. U. Nr 51, poz. 458, ze zm.

¹⁷ Dz. U. Nr 25, poz. 220.

z zakresu kształcenia ogólnego, ze wskazaniem określonych danych identyfikacyjnych. Wykazy te są podawane do publicznej wiadomości na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu (§18 ust. 2 i 4 rozporządzenia).

Podręczniki do nauczania języków obcych, obok podręczników do innych przedmiotów ogólnokształcących, są wpisywane do wykazu dopuszczonych do użytku szkolnego podręczników do kształcenia ogólnego, który jest podawany do publicznej wiadomości na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu (§19 rozporządzenia). Wydawca podręcznika wpisanego do wykazu zamieszcza w podręczniku określoną adnotację o tym dopuszczeniu (§20 rozporządzenia). W przypadku cofnięcia dopuszczenia do użytku szkolnego programu lub podręcznika minister właściwy do spraw oświaty i wychowania skreśla program lub podręcznik z odpowiedniego wykazu (§23 ust. 5 rozporządzenia).

Program nauczania ogólnego, w tym języka obcego, opracowany przez nauczyciela może zostać dopuszczony do użytku w danej szkole i włączony do szkolnego zestawu programów po uzyskaniu pozytywnej opinii nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego, posiadającego wykształcenie wyższe w zakresie zgodnym z zakresem treści nauczania, które program obejmuje (§24 ust. 9 rozporządzenia).

Kwalifikacje zawodowe nauczycieli języków obcych.

Przepisy art. 9 ust. 1 Karty Nauczyciela stanowią, że stanowisko nauczyciela w szkołach może zajmować osoba, która:

- 1) posiada wyższe wykształcenie z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym lub ukończyła zakład kształcenia nauczycieli i podejmuje pracę na stanowisku, do którego są to wystarczające kwalifikacje;
- 2) przestrzega podstawowych zasad moralnych;
- 3) spełnia warunki zdrowotne niezbędne do wykonywania zawodu.

Szczegółowe wymagania kwalifikacyjne wobec nauczycieli zostały określone w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 września 2002 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli.¹⁸ Przepisy §11 tego rozporządzenia określają wymagania odnoszące się do kwalifikacji nauczycieli języków obcych, stopniowane według typów szkół i etapów edukacji.

Zobowiązanie do wydania powyższego rozporządzenia, określone dla ministra właściwego w sprawach oświaty i wychowania w art. 9 ust. 2 Karty Nauczyciela, zostało wykonane z dwuletnim opóźnieniem. Skutkiem tego, w okresie od 7 października 2000 r. do 8 października 2002 r., nie było legalnych podstaw do zatrudniania w szkołach publicznych nauczycieli języków obcych

---

¹⁸ Dz. U. Nr 155, poz. 1288, ze zm.

niemających wyższego wykształcenia w zakresie nauczanego języka obcego, ale legitymujących się aktualnie uznawanymi certyfikatami znajomości języków obcych.¹⁹

W szczególnych sytuacjach prawo oświatowe dopuszcza możliwość zatrudnienia w szkole osób nieposiadających wymaganych kwalifikacji. W przypadku zaistnienia potrzeby wynikającej z organizacji nauczania lub zastępstwa nieobecnego nauczyciela, w tym w trakcie roku szkolnego, jeżeli nie ma możliwości zatrudnienia osoby posiadającej wymagane kwalifikacje, można za zgodą organu sprawującego nadzór pedagogiczny zatrudnić nauczyciela, który nie posiada wymaganych kwalifikacji (art. 10 ust. 9 Karty Nauczyciela). W uzasadnionych przypadkach w szkole publicznej może być, za zgodą kuratora oświaty (w przypadku szkoły artystycznej – ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego), zatrudniona osoba niebędąca nauczycielem, posiadająca przygotowanie uznane przez dyrektora szkoły za odpowiednie do prowadzenia danych zajęć (art. 7 ust. 1a ustawy o systemie oświaty).

Do nauczania języków obcych w szkołach publicznych mogą być też zatrudniani nauczyciele nie będący obywatelami polskimi. Podstawowe regulacje prawne w tym zakresie zawiera rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 października 1992 r. w sprawie zasad i warunków zatrudniania w szkołach i placówkach publicznych nauczycieli nie będących obywatelami polskimi.²⁰ Zgodnie z tym rozporządzeniem, w szkołach mogą być zatrudniani nauczyciele nie będący obywatelami polskimi wtedy, gdy taka potrzeba wynika z organizacji nauczania w szkole, przede wszystkim jednak na stanowiskach nauczycieli języków obcych (§2 ust. 1). Zatrudnienie w szkole nauczyciela nie będącego obywatelem polskim wymaga zgody organu prowadzącego tę szkołę (§3). Przy zatrudnianiu nauczycieli nie będących obywatelami polskimi organ wyrażający zgodę na ich zatrudnienie może odstąpić od wymogów kwalifikacyjnych, określonych w przepisach o kwalifikacjach nauczycieli - w zakresie wykształcenia i przygotowania pedagogicznego - tylko wtedy, gdy taka potrzeba wynika z organizacji nauczania w szkole (§4).

Zgodnie z art. 35 ust. 1 Karty Nauczyciela, w szczególnych wypadkach, podyktowanych wyłącznie koniecznością realizacji programu nauczania lub zapewnienia opieki w placówkach opiekuńczo - wychowawczych, nauczyciel może być obowiązany do odpłatnej pracy w godzinach ponadwymiarowych zgodnie z posiadaną specjalnością, których liczba nie może przekroczyć 1/4 tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć. Przydzielenie nauczycielowi większej liczby godzin ponadwymiarowych może nastąpić wyłącznie za jego zgodą, jednak

---

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 października 1991 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia (Dz. U. Nr 98, poz. 433, ze zm.) utraciło moc obowiązującą z dniem 7 października 2000 r. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 września 2002 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. Nr 155, poz. 1288) weszło w życie z dniem 8 października 2002 r.

²⁰ Dz. U. Nr 85, poz. 432.

w wymiarze nieprzekraczającym 1/2 tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć.

Wymiar zajęć obowiązkowych nauczycieli języków obcych w szkołach podstawowych, gimnazjach i ponadgimnazjalnych wynosi 18 godzin tygodniowo (art. 42 ust. 3 Karty Nauczyciela).

Istotnym aktem prawnym dla zapewnienia wykwalifikowanej kadry nauczycieli języków obcych jest rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli.²¹ Rozporządzenie to ustala obowiązek kształcenia w zakresie języka obcego na studiach wyższych (magisterskich, uzupełniających, zawodowych) o specjalnościach nauczycielskich, umożliwiające uzyskanie zaawansowanej znajomości języka obcego²², jak też obowiązek kształcenia jednocześnie w dwóch specjalnościach nauczycielskich, z których jedną może być język obcy. Skutki tego rozwiązania, ze względu na ich wdrożenie od roku akademickiego 2004/2005, pojawią się najwcześniej po zakończeniu cyklu kształcenia na rozpoczętych w tym roku studiach.

3.1.2. Uwarunkowania organizacyjno - ekonomiczne

W „Strategii rozwoju edukacji narodowej na lata 2001-2006” uznano, że jednym z głównych zadań polityki oświatowej państwa powinno stać się niwelowanie nierówności w dostępie do edukacji. Realizacji tego zadania powinno służyć między innymi zapewnienie porównywalnego poziomu nauczania języków obcych w każdej szkole, w tym nauczania języka angielskiego, wyposażenie każdej szkoły w porównywalne środki edukacyjne i pomoce dydaktyczne oraz tworzenie rozwiązań zapewniających możliwość zatrudniania nauczycieli o wysokich kwalifikacjach w szkołach wiejskich. Zadeklarowano podjęcie między innymi następujących działań w zakresie nauczania języków obcych:

- sprzyjanie, aby wszyscy uczniowie mogli kontynuować naukę języka angielskiego (jako międzynarodowego) na kolejnych etapach kształcenia;
- upowszechnienie nauczania zachodnioeuropejskich języków obcych, z preferencją dla języka angielskiego, w szkołach na terenie całego kraju, w tym w szczególności na obszarach wiejskich i w małych miejscowościach;
- wprowadzenie obowiązkowego nauczania dwóch języków obcych, zgodnie z tendencjami panującymi w Unii Europejskiej;
- przygotowanie odpowiedniej liczby wykwalifikowanych nauczycieli do nauczania języków obcych;
- podnoszenie jakości nauczania języków obcych, w tym rozpowszechnienie wykorzystania nowoczesnych pomocy i środków dydaktycznych do nauczania języków obcych;

---

²¹ Dz. U. Nr 207, poz. 2110.

²² Rozporządzenie ustala wymagany poziom znajomości języka obcego wg Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego Rady Europy.

- promowanie współpracy międzynarodowej, sprzyjającej edukacji lingwistycznej.²³

Również w „Strategii rozwoju edukacji na lata 2007-2013” do podstawowych zadań w zakresie oświaty zaliczono między innymi wyrównywanie szans edukacyjnych. W zakresie zmian programowych, w odniesieniu do języków obcych, założono między innymi, że:

- nauczanie języka obcego powinno być wprowadzone od przedszkola (dla pięcioletków i sześciolatek);
- szkoła ponadgimnazjalna powinna zapewnić pełne opanowanie jednego języka obcego w stopniu zaawansowanym oraz drugiego w stopniu średniozaawansowanym.²⁴

3.2. Istotne ustalenia kontroli

3.2.1. Organizacja nauczania języków obcych

3.2.1.1. Obowiązkowa nauka języków obcych

Według danych statystyki publicznej, w roku szkolnym 2004/2005 powszechność obowiązkowego nauczania języków obcych, wyrażona udziałem uczniów objętych nauką poszczególnych języków obcych w stosunku do ogółu uczniów wszystkich szkół w Polsce, kształtowała się następująco: angielski – 65,3%, niemiecki – 34,2%, rosyjski – 6,7%, francuski – 3,4%, łacina - 0,7%, hiszpański – 0,2%, włoski – 0,2%, inne języki – 0,1%. W stosunku do roku szkolnego 2003/2004 wzrósł udział uczniów objętych obowiązkową nauką języków: angielskiego (o 0,4 pkt procentowego) i włoskiego (o 0,1 pkt procentowego), a zmalał – języka rosyjskiego (o 0,9 pkt procentowego).²⁵ Zasięg szkolnego nauczania języków obcych w ramach zajęć obowiązkowych ogółem w Polsce w latach szkolnych 2003/2004 i 2004/2005 przedstawiono w załączniku nr 3 do Informacji.

Do objętych kontrolą 67 szkół uczęszczało w roku szkolnym 2004/2005 łącznie ok. 36,2 tys. uczniów, z czego obowiązkową nauką języków obcych obejmowano 31,6 tys. uczniów (87,3%).²⁶ Struktura nauczania języków obcych w kontrolowanych szkołach była następująca: angielskiego – 66,3% uczniów, niemieckiego – 45,9%, rosyjskiego – 10,7%, francuskiego – 3,8%, hiszpańskiego – 0,1% i łacińskiego – 0,05%.

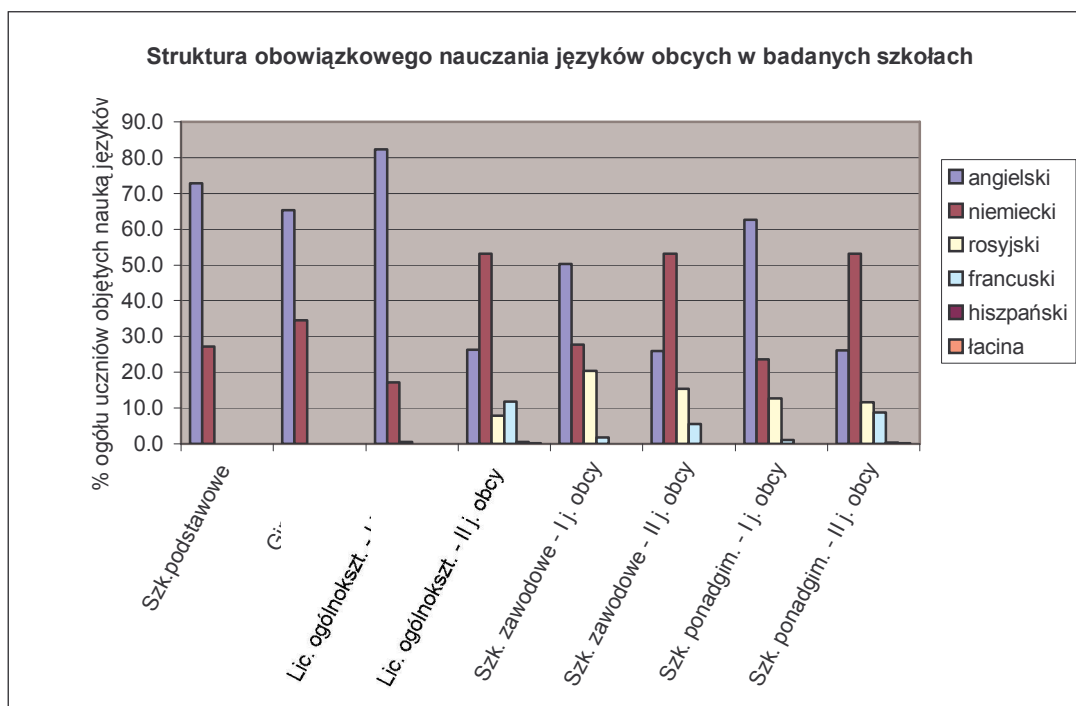
---

²³ Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 16 września 2001 r. (str. 62, 67).

²⁴ Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 2 sierpnia 2005 r. (str. 29, 39).

²⁵ Źródło: Raport pt. „Powszechność nauczania języków obcych w roku szkolnym 2004/2005”, wyd.: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2005, str. 10.

²⁶ Nauka języków obcych nie jest obowiązkowa na I etapie edukacji, tj. w klasach I-III szkoły podstawowej, stąd nie wszyscy uczniowie kontrolowanych szkół byli objęci obowiązkową nauką języków obcych.

W objętych kontrolą 18 szkołach podstawowych²⁷ prowadzono, dla łącznie 5,2 tys. uczniów, obowiązkową naukę języków: angielskiego (72,8% uczniów) lub niemieckiego (27,2% uczniów). W 14 spośród kontrolowanych szkół podstawowych uczniowie nie mieli możliwości wyboru języka obcego w ramach zajęć obowiązkowych, bowiem był to jedyny język nauczany w tych szkołach. Obowiązkową naukę języków obcych w wymienionych 14 szkołach obejmowano łącznie 3,7 tys. uczniów. Według wyjaśnień dyrektorów tych szkół, o takim ograniczeniu oferty edukacyjnej decydowały: niedobór nauczycieli języków obcych w rejonie funkcjonowania szkoły, mała liczba godzin dydaktycznych języków ogółem w szkole – niezapewniająca utworzenia kolejnego pełnego etatu nauczycielskiego (w przypadku małych szkół wiejskich) oraz brak zainteresowania środowiska szkolnego innym językiem obcym.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, ograniczona możliwość wyboru przez uczniów języka obcego do nauki w ramach zajęć obowiązkowych w szkole podstawowej jest zjawiskiem niekorzystnym. Wybór nauczanego języka obcego w szkole podstawowej przesądza bowiem o kontynuacji nauczania tego samego języka w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej (jako pierwszego języka obcego).

W objętych kontrolą 19 gimnazjach²⁸ prowadzono, dla łącznie 8,1 tys. uczniów, obowiązkową naukę języków: angielskiego (65,2% uczniów), niemieckiego (dla 34,5% uczniów) i francuskiego (0,3% uczniów).

²⁷ Kontrolą objęto 17 samodzielnych szkół podstawowych oraz 1 szkołę podstawową funkcjonującą w strukturze zespołu szkół.

²⁸ Kontrolą objęto 17 samodzielnych gimnazjów oraz 2 gimnazja funkcjonujące w strukturze zespołów szkół.

W objętych kontrolą łącznie 20 liceach ogólnokształcących²⁹ obowiązkową nauką języków obcych obejmowano łącznie 7 tys. uczniów. Jako pierwszego języka obcego (będącego kontynuacją języka nauczanego we wcześniejszym etapie edukacji) nauczano: angielskiego (82,3% uczniów), niemieckiego (17,2% uczniów) i rosyjskiego (0,5% uczniów). Jako drugiego języka obcego (w szkołach dla młodzieży) nauczano: angielskiego (26,3% uczniów), niemieckiego (53,1% uczniów), francuskiego (11,9% uczniów), rosyjskiego (7,9% uczniów), hiszpańskiego (0,6% uczniów) i łaćńskiego (0,2% uczniów).

Do objętych kontrolą 20 szkół i zespołów szkół zawodowych różnych typów (szkoły zasadnicze, technika, licea profilowane) uczęszczało ogółem 11,2 tys. uczniów, z czego obowiązkową nauką dwóch języków obcych obejmowano 6,5 tys. uczniów (58%), a dla pozostałych 4,7 tys. uczniów (42%) obowiązkowa była nauka tylko jednego języka obcego.³⁰ Jako pierwszego języka obcego (jedynego w przypadku szkół z obowiązkową nauką jednego języka obcego) nauczano: angielskiego (50,2% uczniów), niemieckiego (27,7% uczniów), rosyjskiego (20,4% uczniów) i francuskiego (1,7% uczniów). Jako drugiego języka obcego nauczano: angielskiego (26% uczniów), niemieckiego (53,1% uczniów), rosyjskiego (15,4% uczniów) i francuskiego (5,5% uczniów).

W 17 jednostkach, w grupie objętych kontrolą 20 szkół zawodowych, wystąpiły zasadnicze szkoły zawodowe, do których uczęszczało ogółem 2,5 tys. uczniów. W szkołach tych nauczano: rosyjskiego (67,9% uczniów), angielskiego (16,7% uczniów) i niemieckiego (15,4% uczniów). Zauważyć należy odmienną niż przeciętnie w innych typach szkół tendencję w ukształtowaniu się struktury nauczanych języków obcych w szkołach zasadniczych – dominującym językiem obcym w tych szkołach jest język rosyjski, podczas gdy ogółem w badanych szkołach, jak też ogółem w kraju, dominującym w obowiązkowym nauczaniu jest język angielski. Świadczy to o różnicowaniu oferty językowej dla uczniów zależnie od typu szkoły.

Ustalony w rozporządzeniu w sprawie ramowych planów nauczania minimalny wymiar zajęć obowiązkowych języków obcych dla poszczególnych typów szkół został zachowany w 65 spośród 67 jednostek objętych kontrolą. Niezachowanie wymaganej liczby godzin w cyklu nauczania wystąpiło w dwóch szkołach.

- *W Gimnazjum w Gietrzwałdzie dla obu oddziałów klas trzecich tej szkoły zrealizowano zajęcia z języka angielskiego – jako obowiązkowego przedmiotu nauczania - w wymiarze łącznie 8 godzin tygodniowo w cyklu nauczania (kl. I – 2 godz., kl. II- 2 godz. i kl. III – 4 godz.), zamiast wymaganych 9 godzin. Nauczanie języka obcego w tych oddziałach w wymiarze jedynie po 2 godziny tygodniowo na poziomie klas pierwszej i drugiej zobowiązywało do zrealizowania w klasach trzecich nauczania w wymiarze 5 godzin tygodniowo, a zrealizowano je w wymiarze 4 godzin tygodniowo. Odstępstwo od wymaganego limitu zajęć*

²⁹ Kontrolą objęto 12 samodzielnych liceów ogólnokształcących i 8 funkcjonujących w strukturze zespołów szkół, w tym 3 szkoły dla dorosłych.

³⁰ Wśród jednostek objętych kontrolą wystąpiły szkoły, dla których ramowe plany nauczania (obowiązujące w roku szkolnym 2004/2005) przewidywały naukę jednego języka obcego; były to: zasadnicze szkoły zawodowe, szkoły dla dorosłych, technika na podbudowie szkoły podstawowej.

obowiązkowych zostało zaakceptowane przez organ prowadzący szkołę w uzgodnieniu z wizytatorem kuratorium oświaty nadzorującym Gimnazjum. Motywem takiego działania było dążenie do zrealizowania innych zajęć dodatkowych ujętych w szkolnym planie nauczania (w tym dodatkowej nauki drugiego języka obcego) i zachowania dopuszczalnego obciążenia uczniów liczbą zajęć (31 godzin tygodniowo). Dodatkowy język niemiecki, organizowany dla wszystkich uczniów tej szkoły z godzin przyznanych przez organ prowadzący, realizowany był w wymiarze łącznie 6 godzin tygodniowo w cyklu nauczania. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, niezrealizowanie obowiązującego minimalnego wymiaru zajęć z przedmiotu obowiązkowego w cyklu nauczania jest istotną nieprawidłowością. Odpowiedzialność za tę nieprawidłowość ponosi dyrektor szkoły - jako kierujący jej działalnością, właściwy kurator oświaty – który nie wskazał na niezgodne z prawem sporządzenie projektu organizacyjnego szkoły w trakcie jego opiniowania pod względem zgodności z prawem, oraz organ prowadzący szkołę – zatwierdzając wadliwie przygotowany projekt organizacyjny szkoły.

- W Szkole Podstawowej w Skarszewach nauczano wszystkich uczniów dwóch języków obcych. Od roku szkolnego 2004/2005 dokonano przekwalifikowania nauczanych języków obcych: język angielski nauczany wcześniej we wszystkich oddziałach jako przedmiot dodatkowy w wymiarze 2 godzin tygodniowo zakwalifikowano jako przedmiot obowiązkowy, natomiast język niemiecki nauczany do tego czasu jako przedmiot obowiązkowy w wymiarze 3 godzin tygodniowo stał się przedmiotem dodatkowym. Zmianą tą objęto wszystkie oddziały szkoły. Ze względu na realizowany w szkole różny wymiar nauczania – 3 godziny tygodniowo dla przedmiotu obowiązkowego i 2 godziny tygodniowo dla przedmiotu dodatkowego – w oddziałach kończących naukę w roku szkolnym 2004/2005 - język angielski zakwalifikowany jako przedmiot obowiązkowy zrealizowany został w cyklu nauczania w wymiarze tygodniowym łącznie 7 godzin (zamiast wymaganych 8 godzin). W przypadku języka niemieckiego – zakwalifikowanego jako przedmiot dodatkowy – w cyklu nauczania zrealizowano zajęcia w wymiarze łącznie 8 godzin tygodniowo, tj. w wymiarze przewidzianym dla przedmiotu obowiązkowego. Odpowiedzialność za tę nieprawidłowość ponosi dyrektor szkoły, jako kierujący działalnością szkoły, który odstąpił od realizacji w klasach trzecich planu nauczania, ustalonego dla tych oddziałów na początku cyklu nauczania.³¹

Należy zauważyć, że faktycznie realizowana liczba godzin zajęć edukacyjnych z języków obcych jest zaniżona (w stosunku do planowanej w cyklu nauczania) ze względu na absencję nauczycieli języków obcych. W szkołach objętych kontrolą w roku szkolnym 2004/2005 nie odbyło się z tego powodu ok. 11% planowanych zajęć lekcyjnych z języków obcych.

- W Zespole Szkół Zawodowych w Hajnówce w okresie od 1 września 2004 r. do 9 maja 2005 r. tylko u jednego spośród 11 nauczycieli języków obcych nie wystąpiły przypadki absencji w pracy. Z powodu nieobecności w pracy, spowodowanej chorobami, udziałem w szkoleniach, urlopami dla poratowania zdrowia, urlopami okolicznościowymi i bezpłatnymi, nauczyciele języków obcych

³¹ Patrz: art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o systemie oświaty.

nie zrealizowali łącznie 385 godzin zajęć edukacyjnych, co stanowiło 6,7% ogólnego czasu ich pracy. W Szkole tej zorganizowano stałe zastępstwo tylko za nauczyciela przebywającego na urlopie dla poratowania zdrowia. Nie organizowano zastępstw w przypadku krótkotrwałej nieobecności nauczycieli języków obcych.

- W Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Rzucewie zaniechano całkowicie prowadzenia zajęć z języka niemieckiego w drugim semestrze roku szkolnego w 3 oddziałach technikum pięcioletniego ze względu na brak nauczyciela (odejście nauczyciela na urlop macierzyński). Przesłanką do spowodowanego sytuacją kadrową okresowego ograniczenia zajęć w tych właśnie oddziałach był fakt niezadeklarowania zdawania egzaminu maturalnego z języka obcego przez uczniów tych oddziałów.
- W Gimnazjum Nr 7 w Zielonej Górze w okresie od 1 września 2004 r. do 28 marca 2005 r. nie zrealizowano z języków obcych średnio 17% zajęć wynikających z planu lekcji. W skrajnych przypadkach - języka angielskiego i języka niemieckiego w kl. IIIa - nie zrealizowano w tym czasie po ok. 23% planowanych zajęć.

Z ustaleń kontroli wynika istotnym problemem w organizacji obowiązkowego nauczania języków obcych, jakim jest niezapewnienie w niektórych szkołach ciągłości nauczania języka obcego z niższego etapu edukacji. Zarówno z podstawy programowej języka obcego, jak i rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania wynika zasada kontynuacji nauczania jednego języka obcego od szkoły podstawowej aż do szkoły ponadgimnazjalnej.

Tylko w 3 jednostkach, w grupie objętych kontrolą 17 zasadniczych szkół zawodowych, prowadzono nauczanie dwóch języków obcych (dla łącznie ok. 0,7 tys. uczniów) - różnych w poszczególnych oddziałach, a w pozostałych 14 tego typu szkołach (dla ok. łącznie 1,8 tys. uczniów) – tylko jednego języka obcego, tego samego dla wszystkich uczniów.³² Ze względu na rekrutację do szkół ponadgimnazjalnych uczniów z obwodów szkolnych różnych gimnazjów (o różnych nauczanych językach obcych), dla części uczniów w zasadniczej szkole zawodowej nauka języka obcego zaczynała się od podstaw – nie kontynuowano natomiast języka nauczanego w gimnazjum. Należy zauważyć, że w objętych kontrolą gimnazjach w ogóle nie wystąpiło nauczanie języka rosyjskiego jako przedmiotu obowiązkowego, natomiast ogółem w Polsce w roku szkolnym 2004/2005 jedynie 3,3% uczniów gimnazjów uczyło się tego języka jako przedmiotu obowiązkowego.³³ Przeciętny udział uczniów uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych języka rosyjskiego jako pierwszego z języków obcych, w tym w zasadniczych szkołach zawodowych, powinien być zbliżony do udziału uczniów uczących się tego języka w gimnazjach (pewne zróżnicowanie może wynikać ze stopniowego zmniejszania się zakresu nauczania języka rosyjskiego w szkołach).

---

³² Dotyczyło to: Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Gliwicach oraz zasadniczych szkół zawodowych funkcjonujących w strukturze zespołów szkół: ZSP w Iłowej, ZS w Jedliczu, ZSM-EiE w Toruniu, ZSZ w Skalbmierzu, ZSZ w Hajnówce, ZSTR w Piotrowicach, ZSE w Radomiu, ZSP w Rzucewie, ZSP w Siedlisku, ZSP Nr 2 w Ludowie Polskim, ZS w Objezierzu, ZSP w Białej Rawskiej, ZST-E w Myślenicach.

³³ Źródło: Raport pt. „Powszechność nauczania języków obcych w roku szkolnym 2004/2005”, wyd.: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2005, str. 22.

Niezapewnienie kontynuacji nauczania języka obcego na wyższym etapie nauczania stwierdzono w niżej opisanych 3 przypadkach.

- *W Zasadniczej Szkole Zawodowej w Gliwicach wszystkich 529 uczniów szkoły nauczano jedynie języka rosyjskiego. Badania kontrolne, przeprowadzone w odniesieniu do wybranych losowo 2 spośród 19 oddziałów szkolnych, wykazały, że żaden z 60 uczniów tych oddziałów nie uczył się w gimnazjum języka rosyjskiego. Nauczyciele realizowali program nauczania języka rosyjskiego od podstaw. W szkole tej realizowano zajęcia lekcyjne z języka obcego w wymiarze łącznie 70 godzin tygodniowo, co pozwalało na zatrudnienie w pełnym wymiarze 3 nauczycieli. Z wyjaśnienia dyrektora szkoły wynika, że było to spowodowane trudnościami z pozyskaniem do szkoły nauczycieli innych specjalności językowych; wg dyrektora szkoły główną tego przyczyną jest niechęć do pracy w szkołach zasadniczych nauczycieli języków obcych, zabiegających o wykazanie się – do celów awansu zawodowego – osiągnięciami swoich uczniów, o co trudno jest w tego typu szkołach.*
- *W Gimnazjum w Kałuszynie 11 uczniów klasy trzeciej uczyło się języka angielskiego jako pierwszego języka obcego wg programu nauki od podstaw. W szkole podstawowej uczyli się oni języka rosyjskiego. Jednocześnie wprowadzony w Gimnazjum język rosyjski – jako przedmiot dodatkowy – nauczany był w wymiarze tygodniowym jedynie 5 godzin w cyklu nauczania. W nauczaniu języka rosyjskiego realizowany był program nauczania dla początkujących uczniów gimnazjum. W ten sposób wymienionej liczbie 11 uczniów nie zapewniono wymaganego wymiaru nauki języka obcego (9 godzin tygodniowo łącznie w cyklu nauczania), będącego kontynuacją ze szkoły podstawowej.*
- *W Zespole Szkół Mechanicznych w Kołobrzegu nie zapewniono kontynuacji języka obcego z gimnazjum dla 20 uczniów pierwszej klasy technikum mechanicznego i dla 14 uczniów trzeciej klasy liceum profilowanego. W gimnazjum uczniowie ci uczyli się języka angielskiego, natomiast w szkole ponadgimnazjalnej zostali włączeni do oddziałów, gdzie nauczano obowiązkowo języków rosyjskiego i niemieckiego.*

Odpowiedzialność za powyższe nieprawidłowości spoczywa na dyrektorach szkół, ustalających dla poszczególnych klas i oddziałów szkolny plan nauczania.³⁴

3.2.1.2. Dodatkowe nauczanie języków obcych

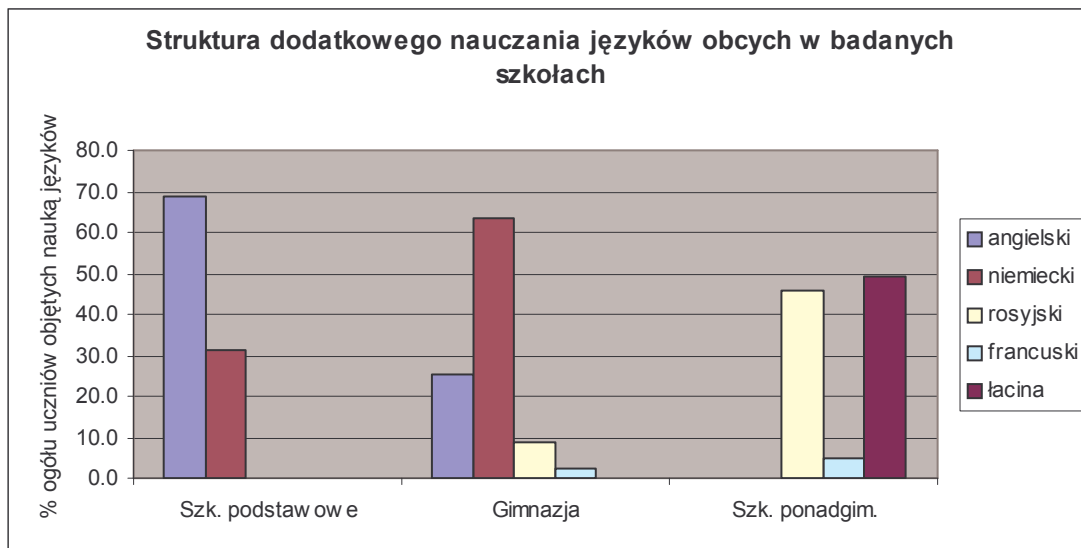
Według danych statystyki publicznej, w roku szkolnym 2004/2005 zakres objęcia uczniów dodatkową nauką języków obcych ogółem w Polsce był następujący: angielskiego - 737,9 tys. uczniów, niemieckiego - 577 tys. uczniów, francuskiego – 60,4 tys. uczniów, innych języków – 201,3 tys. uczniów. Dodatkowa nauka języków obcych organizowana była głównie w początkowych etapach edukacji – np. w przypadku języka angielskiego organizowano ją w 6,1 tys. szkół podstawowych oraz 1,7 tys. gimnazjów i tylko w 76 szkołach ponadgimnazjalnych. W stosunku do roku szkolnego 2003/2004 wzrosła liczba uczniów objętych

---

³⁴ Patrz: §3 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania.

dotatkową nauką języków obcych: angielskiego - o 34,9%, niemieckiego – o 33,5%, francuskiego – o 14,4%, innych języków – o 18,4%.³⁵

Zasięg szkolnego nauczania języków obcych w ramach zajęć dodatkowych ogółem w Polsce w latach szkolnych 2003/2004 i 2004/2005 przedstawiono w załączniku nr 4 do Informacji.

W objętych kontrolą 67 szkołach dodatkową nauką języków obcych w roku szkolnym 2004/2005 obejmowano łącznie 7,8 tys. uczniów, tj. 21,5% ogółu uczniów tych szkół. W znaczącym zakresie dodatkowe nauczanie języka obcego wystąpiło jedynie w szkołach podstawowych – dla 3,5 tys. uczniów (35,7% uczniów ogółem badanych szkół podstawowych) i gimnazjach – dla 3,9 tys. uczniów (48,1% uczniów ogółem badanych gimnazjów). W szkołach ponadgimnazjalnych dodatkową nauką języków obcych objęto łącznie tylko 0,4 tys. uczniów (2,2% uczniów ogółem badanych szkół ponadgimnazjalnych).

Dodatkowa nauka języka obcego wystąpiła w 15 szkołach podstawowych (83% objętych kontrolą) i 15 gimnazjach (79% objętych kontrolą). W szkołach podstawowych było to w 14 przypadkach wcześniejsze wprowadzenie (na I etapie edukacji) nauki języka obowiązującego od II etapu edukacji – dla 2,9 tys. uczniów (83,6%), a w 3 przypadkach było to wprowadzenie drugiego języka obcego na II etapie edukacji – dla 0,6 tys. uczniów (16,4%). Wszystkich uczniów szkoły obejmowano nauką języka obcego już od klasy pierwszej w 9 szkołach podstawowych, a drugi język obcy dla wszystkich uczniów wprowadzono w jednej szkole podstawowej i 6 gimnazjach. W pozostałych szkołach podstawowych i gimnazjach dodatkową nauką języka obcego obejmowano tylko wybrane oddziały lub tylko zainteresowanych uczniów. Według wyjaśnień dyrektorów tych szkół, o takim ograniczeniu oferty edukacyjnej decydowały: niedobór nauczycieli języków obcych w rejonie funkcjonowania szkoły oraz niewystarczająca pula godzin do dyspozycji dyrektora szkoły na wprowadzenie takiego przedmiotu w wymiarze godzin umożliwiającym realizację podstawy programowej. Zauważyć też należy, że drugi

³⁵ Źródło: Raport pt. „Powszechność nauczania języków obcych w roku szkolnym 2004/2005”, wyd.: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2005, str. 4 i 8.

język obcy nauczany był w wymiarze 1 lub 2 godzin tygodniowo, tj. niższym niż wymiar nauczania obowiązkowego języka obcego.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, stwierdzony znaczny zasięg dodatkowego nauczania języków obcych w szkołach podstawowych i gimnazjach należy uznać jako zjawisko korzystne dla edukacji językowej młodzieży szkolnej, odpowiadające kierunkom polityki edukacyjnej Unii Europejskiej³⁶ i polityki oświatowej państwa polskiego.³⁷

W wyniku kontroli w 10 szkołach stwierdzono przypadki nieprawidłowego zorganizowania nauki języków obcych w formie przedmiotu dodatkowego³⁸, które polegały na:

- nierzetelnym wykazywaniu w dokumentacji szkolnej wprowadzonych dodatkowo zajęć lekcyjnych z języków obcych dla wszystkich uczniów z danego oddziału jako koła zainteresowań, mimo że faktycznie miały one charakter przedmiotu dodatkowego;
- organizowaniu zajęć w formie przedmiotu dodatkowego tylko dla części uczniów danego oddziału, zgodnie z ich zainteresowaniami.
- *W szkole Podstawowej Nr 1 w Skierniewicach organizowano dodatkową naukę języków obcych dla wszystkich uczniów z łącznie 6 oddziałów kl. I-III, które faktycznie ewidencjonowano w dziennikach lekcyjnych na zasadach określonych dla zajęć obowiązkowych. W organizacji szkoły, podlegającej zatwierdzeniu przez organ prowadzący, zajęcia te wykazano jako koła zainteresowań – nie ujmując ich tym samym w grupie zajęć podlegających podziałowi na grupy. Z wyjaśnienia dyrektora szkoły wynika, że dążył on do podniesienia atrakcyjności szkoły poprzez wprowadzenie wcześniejszego nauczania języków obcych, jednak nie mógłby tego uczynić przy zachowaniu zasad podziału oddziałów na grupy zajęciowe z języków obcych (liczba godzin do dyspozycji dyrektora szkoły byłaby niewystarczająca).*
- *W Gimnazjum Nr 44 w Łodzi na zajęcia dodatkowe z języka niemieckiego zgłosili się na początku roku szkolnego wszyscy uczniowie trzech oddziałów klasy pierwszej. Zajęcia wprowadzono w wymiarze 1 godziny tygodniowo z wykorzystaniem godzin do dyspozycji dyrektora szkoły. Z chwilą ich wprowadzenia powinny one mieć charakter przedmiotu dodatkowego dla uczniów. W trakcie roku szkolnego większość z ogółem 99 uczniów tych oddziałów zrezygnowała z tych zajęć. Zajęcia te prowadzono ostatecznie dla łącznie 37 uczniów z trzech oddziałów – nie spełniając wymaganego dla przedmiotu dodatkowego udziału w zajęciach całego oddziału. W dziennikach*

---

³⁶ W dokumencie Komisji Europejskiej pn. „Promowanie nauki języków i różnorodności językowe. Plan działań 2004-2006” za priorytetowe zadanie uznano zapewnienie skutecznej nauki języków obcych w szkole podstawowej i zamieszczono wezwanie do nauczania co najmniej dwóch języków obcych od najmłodszych lat.

³⁷ W przyjętej przez Radę Ministrów „Strategii rozwoju edukacji narodowej na lata 2001-2006” w działaniach na te lata przewidziano m. in. wprowadzenie obowiązkowego nauczania dwóch języków obcych, zgodnie z tendencjami panującymi w Unii Europejskiej (str. 67 powołanego dokumentu).

³⁸ Dotyczyło to: SP w Skarszewach, SP Nr 2 w Końskich, SP Nr 1 w Skierniewicach, SP w Dąbrowie, SP Nr 3 w Mielcu, SP i Gimnazjum w Korczynie (funkcjonujących w strukturze zespołu szkół), Gimnazjum w Ogrodzieńcu, Gimnazjum Nr 44 w Łodzi, Gimnazjum w Kietrzu, Gimnazjum w Trzebieży.

lekcyjnych ewidencjonowany był przebieg tych zajęć, a postępy uczniów były oceniane – w sposób przewidziany dla zajęć obowiązkowych dla ucznia.

- *W Gimnazjum w Ogrodzieńcu organizowano dodatkowe nauczanie języka obcego dla 281 spośród ogółem 317 uczniów. Uczniowie nieuczęszczający na przedmiot dodatkowy (po kilku z poszczególnych oddziałów) korzystali w tym czasie z zajęć świetlicowych.*

Z przepisów §3 ust. 1 pkt 3 w związku z §2 ust. 5 pkt 2 rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania wynika, że dodatkowe zajęcia organizowane z wykorzystaniem godzin do dyspozycji dyrektora szkoły powinny być zorganizowane dla całego oddziału. Zgodnie z przepisami §2 ust. 5 pkt 4 tego rozporządzenia, zajęcia organizowane w ramach godzin do dyspozycji dyrektora szkoły dla grupy uczniów, zgodnie z ich zainteresowaniami, nie mają charakteru przedmiotu dodatkowego. Odpowiedzialność za nieprawidłowości w tym zakresie ponoszą dyrektorzy szkół, którzy zgodnie ze swoimi kompetencjami przygotowują projekty organizacyjne szkół.

3.2.1.3. Zajęcia pozalekcyjne wspierające nauczanie języków obcych

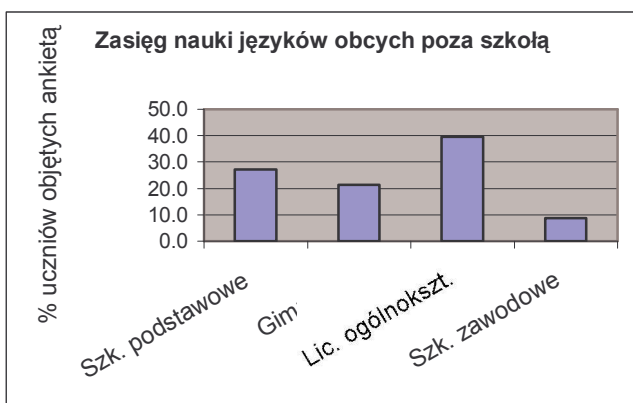
W 20 spośród 67 szkół objętych kontrolą (tj. 29,9%) prowadzone były dla wybranych uczniów systematyczne zajęcia pozalekcyjne z zakresu nauki języków obcych i kultury krajów odpowiedniego obszaru językowego. Ta forma zajęć kierowana była do uczniów o szczególnych zainteresowaniach językowych. W 12 przypadkach zajęcia te wprowadzono w oparciu o dodatkowe środki przyznane na ten cel przez organ prowadzący szkołę, w pozostałych przypadkach realizowano je z wykorzystaniem godzin do dyspozycji dyrektorów szkół.

W wymianie międzynarodowej, organizowanej w okresie wakacji poprzedzających rok szkolny 2004/2005, oraz w programach międzynarodowych uczestniczyli uczniowie 31 szkół objętych kontrolą, w tym 16 spośród 33 szkół ponadgimnazjalnych. W każdym przypadku dotyczyło to jedynie niewielkiej liczby uczniów wyjeżdżających na pobyt do współpracujących szkół zagranicznych. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, świadczy to o niezapewnieniu uczniom niezbędnego kontaktu z osobami pochodzącymi z obszaru terytorialnego stosowania nauczanego języka obcego. Należy zauważyć, że w podstawie programowej języka obcego nauczanego jako pierwszego w liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych, technikach oraz uzupełniających liceach ogólnokształcących i technikach wśród zadań szkół przewidziano między innymi: *dążenie do zapewnienia uczniom maksimum kontaktu z językiem obcym, w szczególności poprzez wymianę ze szkołami z innych krajów lub uczestnictwo w programach międzynarodowych.*

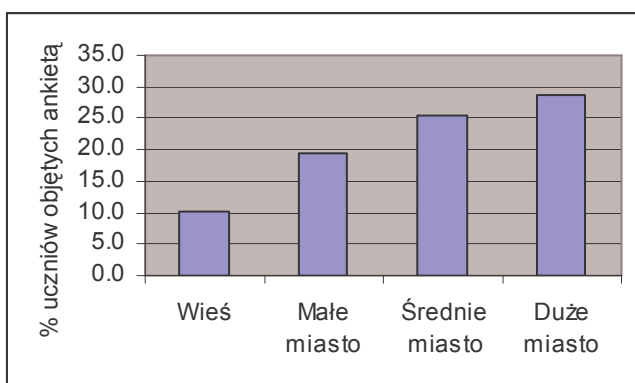
W 51 spośród 67 szkół objętych kontrolą (tj. 76,1%) podejmowane były w formach pozalekcyjnych różne inne działania wspierające nauczanie języków obcych. Polegało to głównie na udziale uczniów w zewnętrznych konkursach i olimpiadach językowych, organizowaniu w szkołach dni europejskich, zakładaniu klubów europejskich, organizowaniu szkolnych konkursów recytatorskich poezji obcojęzycznej i prezentacji kultury krajów odpowiedniego obszaru językowego, jak też organizowaniu zajęć wyrównawczych dla uczniów, o których mowa w §2 ust. 5 pkt 4 rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania.

3.2.1.4. Nauka języków obcych w formach pozaszkolnych

Z przeprowadzonych w toku kontroli badań ankietowych wśród ogółem ok. 8,5 tys. uczniów (tj. 23,5% uczniów szkół objętych kontrolą) wynika, że ok. 23% uczniów korzystało w roku szkolnym 2004/2005 z systematycznej nauki języków obcych w formach pozaszkolnych. Uczniowie ci pogłębiali głównie znajomość języków obcych będących przedmiotem nauki szkolnej, bowiem dla 80% uczniów korzystających z takiej nauki był to ten sam lub jeden spośród języków obcych nauczanych w szkole.³⁹

Największa intensyfikacja pozaszkolnej nauki języków obcych wystąpiła w liceach ogólnokształcących (36,9% uczniów), a najniższa wśród uczniów szkół zawodowych.

Zauważalna jest zależność udziału uczniów w doskonaleniu języków obcych w formach pozaszkolnych od wielkości miejscowości, w której jest siedziba szkoły - najmniej w szkołach położonych na wsi (10%) najwięcej w szkołach położonych w dużych miastach (28,8%).⁴⁰

Języki obce doskonalone w formach pozaszkolnych to głównie angielski (67,9%) i niemiecki (20,5%); udział pozostałych języków obcych w kształceniu pozaszkolnym wynosił od 1,3% do 3,8%. Tendencja ta wystąpiła jednakowo we wszystkich typach szkół.

³⁹ Badaniem ankietowym objęto ogółem ok. 8,5 tys. uczniów z ostatnich klas szkół podstawowych, gimnazjów i zasadniczych szkół zawodowych oraz uczniów z klas przedmaturalnych liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych i techników.

⁴⁰ W analizie tej przyjęto następującą kwalifikację miejscowości: duże miasto – miasto będące siedzibą województwa lub miasto na prawach powiatu, średnie miasto – miasto będące siedzibą powiatu, małe miasto – miasto będące siedzibą gminy, wieś – miejscowość nie będąca miastem.

3.2.1.5. Przestrzeganie dopuszczalnej liczebności uczniów w grupach zajęciowych

W 36 spośród 67 szkół objętych kontrolą (tj. 53,7%) stwierdzono prowadzenie wszystkich lub części zajęć lekcyjnych z języków obcych w grupach przekraczających dopuszczalną liczebność 24 uczniów, ustaloną przepisami §6 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania. Dotyczyło to zarówno zajęć obowiązkowych jak i dodatkowych.⁴¹ W 31 przypadkach⁴² wiązało się to z zatwierdzeniem przez organ prowadzący przygotowanego przez dyrektora szkoły projektu organizacji szkoły bez wymaganego podziału oddziałów na grupy; przy czym w 29 przypadkach⁴³ nastąpiło to po pozytywnym zaopiniowaniu przez przedstawicieli organów nadzoru pedagogicznego tak wadliwie zaplanowanej organizacji szkoły.

Pozytywne opiniowanie przez organy nadzoru pedagogicznego projektów organizacji szkoły, przygotowanych przez dyrektorów szkół, bez zachowania dopuszczalnej liczebności grup na zajęciach z języków obcych, i zatwierdzanie takiej organizacji szkoły przez organy prowadzące, w ocenie Najwyższej Izby Kontroli, jest działaniem nielegalnym i stanowi istotną nieprawidłowość w działalności tych organów. Skutkuje to pogorszeniem warunków nauczania języków obcych w szkołach publicznych (ze względu na dużą liczebność uczniów w grupie zajęciowej).

W szczególności przekroczenie dopuszczalnej liczebności uczniów w grupie zajęciowej dotyczyło języków obcych prowadzonych jako przedmiot dodatkowy. Taka sytuacja wystąpiła w 11 szkołach podstawowych i 6 gimnazjach. Z wyjaśnień dyrektorów szkół wynika, że dążyli oni do wprowadzenia dodatkowej nauki języków obcych, bo oczekiwała tego od nich społeczność szkolna. Mogli to zrealizować jedynie z będących w ich dyspozycji godzin dyrektorskich. Organizacja tych zajęć w podziale na grupy wymagałaby wykorzystania na ten cel dwukrotnie większej liczby godzin dyrektorskich, co ograniczałoby możliwość wprowadzenia innych zajęć, na które te godziny mogą być wykorzystywane. Powszechnie uznawano, że *dla dobra ucznia* lepsze jest wprowadzenie dodatkowej nauki języków obcych dla większej liczby oddziałów, przy braku podziału na grupy zajęciowe, niż rezygnacja z takich zajęć w ogóle lub ograniczenie ich zakresu do mniejszej liczby oddziałów. Powoływano się też na niedobór nauczycieli języków obcych, powodujący

---

⁴¹ Dotyczyło to:

- 1) szkół podstawowych w: Białymstoku Nr 47, Brzozie, Skarszewach, Końskich Nr 2, Krakowie Nr 50, Mierzęcicach Nr 1, Skierniewicach Nr 1, Olsztynie Nr 29, Mielcu Nr 3, Jaśle Nr 2, Szczecinie Nr 37, Świebodzinie Nr 2;
- 2) gimnazjów w: Chełmnie Nr 1, Człuchowie Nr 1, Kielcach Nr 9, Kłaju, Ogrodzieńcu, Włodawie Nr 1, Wrześni Nr 2, Rzeszowie Nr 8, Kałuszynie, Korczyni (funkcjonujące w strukturze zespołu szkół);
- 3) szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych: I LO w Nakle nad Notecią, III LO w Będzinie, ZSMEiE w Toruniu, ZSP w Rzucewie, ZSZ w Skalbmierzu, ZS Nr 2 w Chęcinach, ZS w Libiążu, ZST-E w Myślenicach, ZSZ w Gliwicach, ZSTR w Piotrowicach, ZSP w Białej Rawskiej, ZSM-E w Etku, ZSZ w Opolu, ZS w Objezierzu.

⁴² Nie dotyczyło to: III LO w Będzinie, ZS w Libiążu, ZSZ w Gliwicach, ZSTR w Piotrowicach, ZSP w Białej Rawskiej.

⁴³ Nie dotyczyło to: SP Nr 2 w Jaśle i Gimnazjum Nr 8 w Rzeszowie. W tych przypadkach Kurator Oświaty w Rzeszowie wskazał w swojej opinii na niedochowanie wymogów w zakresie liczebności grup na zajęciach z języków obcych.

konieczność ograniczania ogólnej liczby realizowanych w szkole godzin zajęć dydaktycznych z języków obcych.

Zauważyć należy powszechność tolerowania nieprawidłowości w zakresie liczebności grup zajęciowych z języków obcych przez organy nadzoru pedagogicznego (kuratorów oświaty) w procesie opiniowania projektów organizacji szkół, przed ich zatwierdzeniem przez organy prowadzące szkoły. Z ustaleń kontroli wynika, że ma to związek z nieprawidłową interpretacją przez niektóre organy nadzoru pedagogicznego obowiązujących w tym zakresie norm prawnych.

- *W zatwierdzonej przez organ prowadzący organizacji Gimnazjum w Kałuszynie w roku szkolnym 2004/2005 założono nauczanie obowiązkowego języka obcego (angielskiego) w wymiarze 3 godzin tygodniowo w każdym oddziale, z zastosowaniem podziału na grupy tylko na 1 godzinie. Zaplanowano też nauczanie języka dodatkowego (rosyjskiego) w wymiarze 1 godziny we wszystkich oddziałach klas pierwszych oraz 2 godzin we wszystkich oddziałach klas drugich, bez stosowania podziału na grupy. Liczebność 9 z ogółem 11 oddziałów gimnazjum wynosiła od 26 do 29 uczniów, co zobowiązywało do wprowadzenia podziału na grupy na wszystkich zajęciach z języków obcych. Wizytator Mazowieckiego Kuratorium Oświaty, opiniujący projekt organizacji Gimnazjum, nie wniósł do niego uwag w zakresie prawidłowości organizacji nauczania języków obcych. Taka organizacja Gimnazjum została zatwierdzona przez Burmistrza Miasta Kałuszyn. W informacji udzielonej kontrolerowi NIK, Mazowiecki Kurator Oświaty zajął stanowisko, że język dodatkowy nie jest objęty wymogiem zachowania dopuszczalnej liczebności 24 uczniów w grupie, a opinia organu prowadzącego powinna odnosić się jedynie do prawidłowości planowania organizacji nauczania obowiązkowego języka obcego.*
- *W Szkole Podstawowej Nr 29 w Olsztynie wprowadzono dodatkową naukę języka obcego (angielskiego) do klasy drugiej. W zatwierdzonej przez organ prowadzący organizacji szkoły (zmienionej aneksem z dnia 23 sierpnia 2005 r.) nie zaplanowano wymaganego podziału na grupy z tego przedmiotu dodatkowego w 3 z ogółem 8 oddziałów klas drugich i trzecich, w których liczba uczniów wynosiła od 25 do 27. Tak zaplanowana organizacja Szkoły była pozytywnie zaopiniowana ze strony organu nadzoru pedagogicznego. W informacji udzielonej kontrolerowi NIK, Warmińsko – Mazurski Kurator Oświaty wyraził opinię, że zajęcia z języka obcego organizowane na I etapie edukacyjnym nie mogą być traktowane jako obowiązkowe, ponieważ nie są objęte ramowym planem nauczania i nie ma określonej podstawy programowej języka obcego dla tego etapu edukacji. Stąd, w opinii Warmińsko – Mazurskiego Kuratora Oświaty, określona w rozporządzeniu w sprawie ramowych planów nauczania dopuszczalna liczebność uczniów w grupie zajęciowej z języka obcego nie odnosiłaby się do języka obcego organizowanego na I etapie edukacji. Podobną opinię wyraził Śląski Kurator Oświaty w odpowiedzi na otrzymane wystąpienie pokontrolne, w którym Najwyższa Izba Kontroli wskazała na występowanie tego rodzaju nieprawidłowości w Szkole Podstawowej Nr 1 w Mierzęcicach.*

Najwyższa Izba Kontroli w swoich ocenach nie podzieliła powyższych opinii kuratorów oświaty. Przepisy §6 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania ustalają obowiązek podziału na grupy oddziałów i zespołów międzyoddziałowych liczących więcej niż 24 uczniów – bez ograniczania tego wymogu jedynie do przedmiotów obowiązkowych. Z ustaleń kontroli wynika, że

dyrektorzy szkół podstawowych wprowadzali język obcy na I etapie edukacji na podstawie przepisów §2 ust. 5 pkt 2 rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania. Przepisy te pozwalają na przeznaczenie godzin dyrektorskich zarówno na realizację dodatkowych zajęć edukacyjnych nieujętych w ramowym planie nauczania, dla których została opracowana podstawa programowa, jak i zajęć edukacyjnych, dla których nie została ustalona podstawa programowa, lecz program nauczania tych zajęć został włączony do szkolnego zestawu programów nauczania.⁴⁴

Na tle opisanej wyżej sytuacji należy pozytywnie wskazać przykład rzetelnego działania Podkarpackiego Kuratora Oświaty.

- *Projekt organizacji Szkoły Podstawowej Nr 2 w Jaśle został negatywnie zaopiniowany przez organ nadzoru pedagogicznego ze względu na brak podziału oddziałów na grupy na zajęciach z języka angielskiego w kształceniu zintegrowanym oraz w klasach piątych i szóstych. Podobnie projekt organizacji Gimnazjum Nr 8 w Rzeszowie został negatywnie zaopiniowany przez organ nadzoru pedagogicznego ze względu na brak podziału oddziałów na grupy na zajęciach dodatkowych z języka niemieckiego w 5 oddziałach klas drugich i 3 oddziałach klas trzecich.*

Negatywnie należy ocenić stwierdzone w tych sytuacjach zlekceważenie opinii Podkarpackiego Kuratora Oświaty przez organy prowadzące wymienione szkoły (Miasto Jasło i Miasto Rzeszów) i zatwierdzenie ich organizacji w roku szkolnym 2004/2005 bez wymaganego podziału na grupy w oddziałach o liczebności powyżej 24 uczniów. Nieprawidłowość ta była tłumaczona ze strony organów prowadzących względami finansowymi.

3.2.1.6. Prawidłowość doboru programów nauczania

W 9 spośród 67 szkół objętych kontrolą (tj. 13,4%) stwierdzono przypadki niewłaściwego doboru programów nauczania języków obcych. W 2 przypadkach⁴⁵ polegało to na zastosowaniu programów nauczania nieujętych w aktualnych wykazach programów dopuszczonych do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, w 4 przypadkach⁴⁶ – programów, które były dopuszczone do użytku szkolnego z przeznaczeniem do innych typów szkół, w 3 przypadkach⁴⁷ – programów własnych nauczycieli, które zostały włączone do zestawu szkolnych programów nauczania bez uzyskania pozytywnej opinii innego nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego z wykształceniem wyższym w zakresie odpowiedniego języka obcego oraz opinii przedstawicielstwa rodziców, tj. z naruszeniem obowiązującego trybu.⁴⁸ Opracowane przez nauczycieli własne programy nauczania stosowano ogółem w 4 spośród kontrolowanych szkół. Niewłaściwie dobrane programy nauczania stosowano przeciętnie w ok. 21% ogółu

---

⁴⁴ W publikowanym przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania wykazie programów nauczania dopuszczonych do użytku szkolnego znajdują się między innymi programy nauczania języków obcych (angielskiego, niemieckiego, francuskiego) na I etapie edukacji.

⁴⁵ Dotyczyło to: ZSP w Siedlisku i ZSM-E w Ełku.

⁴⁶ Dotyczyło to: Publicznego Gimnazjum Nr 1 we Włodawie, ZSP w Rzucewie, ZS w Libiążu, ZST-E w Myślenicach.

⁴⁷ Dotyczyło to: SP Nr 47 w Białymstoku, Gimnazjum Nr 44 w Łodzi i IV LO w Lublinie.

⁴⁸ Patrz: §24 ust. 9 i 11 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia (Dz. U. Nr 25, poz. 220).

zajęć z zakresu języków obcych w wymienionych 9 szkołach, przy czym w jednym przypadku (SP Nr 47 w Białymstoku) całość zajęć z języka angielskiego prowadzona była w oparciu o szkolne programy nauczania, które wprowadzono do stosowania bez uzyskania wymaganej opinii innego nauczyciela z odpowiednimi kwalifikacjami.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, niewłaściwy dobór programów nauczania świadczy o nierzetelnej realizacji zadań przez nauczycieli języków obcych, którzy mają prawo doboru programu nauczania spośród programów dopuszczonych do użytku szkolnego oraz przez dyrektorów szkół, którzy dopuszczają do użytku w danej szkole programy nauczania opracowane przez nauczycieli.⁴⁹

3.2.1.7. Prawidłowość doboru podręczników szkolnych

W 15 spośród 67 szkół objętych kontrolą (tj. 22,4%) stwierdzono przypadki niewłaściwego doboru podręczników szkolnych do nauki języków obcych. W 12 przypadkach polegało to na stosowaniu podręczników nieujętych w wykazie podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania⁵⁰, natomiast w 7 przypadkach - podręczników, które były dopuszczone do użytku szkolnego z przeznaczeniem do innych typów szkół.⁵¹ Niewłaściwie dobrane podręczniki stosowano przeciętnie w ok. 28% ogółu zajęć z zakresu języków obcych w wymienionych 15 szkołach.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, niewłaściwy dobór podręczników świadczy o nierzetelnej realizacji zadań przez nauczycieli języków obcych, którzy mają prawo doboru podręcznika spośród dopuszczonych do użytku szkolnego.⁵²

Jako czynnik niekorzystny dla jakości nauczania języków obcych należy uznać zróżnicowany stopień wyposażenia uczniów w zalecane przez nauczyciela podręczniki szkolne. Badania kontrolne przeprowadzone w oddziałach najstarszych klas szkół podstawowych, gimnazjów i zasadniczych szkół zawodowych oraz oddziałów klas przedmaturalnych wykazały, że tylko w 22 (tj. 32,8%) spośród szkół objętych kontrolą wszyscy badani uczniowie posiadali zalecane przez nauczycieli podręczniki szkolne do nauki języków obcych. Istotne braki podręczników – obejmujące powyżej 30% uczniów poszczególnych oddziałów - stwierdzono w 20 szkołach, w tym: 2 gimnazjach, 2 liceach ogólnokształcących i 16 innych szkołach ponadgimnazjalnych.⁵³ W wyjaśnieniach dyrektorzy szkół wskazywali, że stan ten wynikał głównie z ograniczonych możliwości finansowych rodziców uczniów oraz wysokich cen podręczników do nauki języków obcych (w stosunku do przeciętnych cen podręczników do innych przedmiotów).

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, uczniowie nieposiadający zaleconych przez nauczyciela podręczników szkolnych mają ograniczoną możliwość doskonalenia nauki języka obcego w warunkach domowych. Niepełne wyposażenie

⁴⁹ Patrz: art. 22a ust. 1 ustawy o systemie oświaty i §24 ust. 1 rozporządzenia j.w.

⁵⁰ Dotyczyło to: Gimnazjum Nr 1 w Rzeszowie, I LO w Ozorkowie, LO w Piasecznie, ZSO w Nowogardzie, ZSP w Rzućwie, ZS w Libiążu, ZSP Nr 2 w Ludowie Polskim, ZS w Objezierzu, ZST-E w Myślenicach, ZS w Wysokiej, ZSM-E w Ełku, ZSZ w Opolu.

⁵¹ Dotyczyło to: SP Nr 1 w Skierniewicach, Publicznego Gimnazjum Nr 1 we Włodawie, Gimnazjum Nr 44 w Łodzi, ZSP w Rzućwie, ZS w Libiążu, ZST-E w Myślenicach, ZSZ w Opolu.

⁵² Patrz: art. 22a ust. 1 ustawy o systemie oświaty.

⁵³ Gimnazjum Nr 1 w Człuchowie, Gimnazjum w Kłaju, I LO w Ozorkowie, III LO w Będzinie, ZSP w Rzućwie, ZSM w Kołobrzegu, ZSP w Siedlisku, ZSP Nr 2 w Ludowie Polskim, ZS w Objezierzu, ZS Nr 2 w Chęcinach, ZSP w Białej Rawskiej, ZST-E w Myślenicach, ZS w Wysokiej, ZS w Jedliczu, ZSMEiE w Toruniu, ZSZ w Skalmierzcu, ZSM-E w Ełku, ZSTR w Piotrowicach, ZSE w Radomiu, ZSZ w Gliwicach.

w podręczniki szkolne uczniów danego oddziału może też stanowić ograniczenie w doborze form i metod pracy podczas zajęć lekcyjnych przez nauczyciela.

3.2.1.8. Wyposażenie szkół w środki dydaktyczne wspomagające nauczanie

W szkołach objętych kontrolą stwierdzono zróżnicowane warunki lokalowe i techniczne do nauczania języków obcych. W 60 (tj. 89,6%) spośród tych szkół zorganizowano ogółem 211 sal z przeznaczeniem do nauczania języków obcych⁵⁴, w tym w 3 przypadkach⁵⁵ zorganizowano laboratoria językowe (tj. sale specjalistyczne, wyposażone w indywidualne stanowiska pracy dla uczniów wraz z odpowiednim system połączeń fonicznych). W wymienionych 211 salach językowych odbywało się przeciętnie 69,4% ogółu zajęć lekcyjnych z zakresu języków obcych. Na pozostałe zajęcia wykorzystywano sale o ogólnym przeznaczeniu lub ze specjalistycznym wyposażeniem do nauczania innych przedmiotów szkolnych. Brak sal językowych w niektórych szkołach oraz organizacja nauczania poza takimi salami wynikała przede wszystkim z ogólnego niedostatku izb lekcyjnych w obiektach szkolnych.

Zróżnicowany był też stan wyposażenia szkół w środki dydaktyczne wspierające pracę nauczycieli języków obcych. Badanie stanu wyposażenia ww. 211 sal językowych wykazało, że tylko w 111 przypadkach (52,6%) nauczyciele języków obcych posiadali w swoich salach lekcyjnych środki dydaktyczne odpowiednie do wykorzystania w realizacji każdej z grup treści programowych, wyszczególnionych w podstawie programowej nauczania języków obcych w badanych typach szkół (szkoły podstawowej, gimnazjum oraz ponadgimnazjalnych: liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych i techników). W drodze oględzin sal językowych, przeprowadzonych z udziałem specjalistów w zakresie metodyki nauczania języków obcych, stwierdzono, że:

- 1) szkoły są najlepiej wyposażone (powyżej 92% badanych sal językowych) w środki dydaktyczne do nauczania w zakresie następujących treści, spośród określonych w podstawie programowej:
  - w szkole podstawowej – *podstawowe struktury gramatyczne, umożliwiające formułowanie wypowiedzi w odniesieniu do teraźniejszości, przeszłości i przyszłości oraz relacji przestrzennych;*
  - w gimnazjum – *rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu i mówienia;*
  - w szkołach ponadgimnazjalnych – *ugruntowanie wiadomości i umiejętności nabytych na poprzednich etapach edukacyjnych;*
- 2) szkoły są najslabiej wyposażone (poniżej 70% badanych sal językowych) w środki dydaktyczne do nauczania w zakresie następujących treści, spośród określonych w podstawie programowej:
  - w gimnazjum – *rozwijanie sprawności czytania i pisania; rozróżnianie formalnego i nieformalnego stylu języka;*
  - w szkołach ponadgimnazjalnych – *zapoznanie z głównymi odmianami nauczanego języka; zapoznanie z elementami języka i normami socjokulturowymi, które pozwalają funkcjonować na rynku pracy.*

Wszystkie szkoły dysponowały sprzętem audiowizualnym takim jak: magnetofony (lub odtwarzacze CD), magnetowidy (lub odtwarzacze DVD) oraz

⁵⁴ Poza: SP w Kostrzynie, SP w Dąbrowie, SP Nr 1 w Skierniewicach, SP Nr 50 w Krakowie, SP Nr 2 w Jaśle, Gimnazjum Nr 8 w Rzeszowie i ZSZ w Gliwicach.

⁵⁵ Dotyczyło to: SP w Dąbrówce, Gimnazjum w Kietrze i ZSP w Białej Rawskiej.

telewizory, natomiast grafoskopy (rzutniki pisma wykorzystywane do projekcji foliogramów) posiadało 59 spośród szkół objętych kontrolą. Utrudniona była jednak dostępność do tego sprzętu technicznego dla nauczycieli języków obcych, bowiem tylko w 18 spośród 211 sal językowych znajdował się na stałym wyposażeniu komplet wymienionych 4 rodzajów sprzętu technicznego. Częstość występowania tego sprzętu na stałym wyposażeniu sal językowych była następująca: magnetofony (odtwarzacze CD) – 176 sal, telewizory – 75 sal, magnetowidy (odtwarzacze DVD) – 67 sal, grafoskopy – 26 sal. W przypadkach braku wymienionego sprzętu w sali językowej, w miarę potrzeb, nauczyciele musieli przynosić go do sal językowych z innych pomieszczeń lub zamiennie wykorzystywać inne sale lekcyjne do prowadzenia swoich zajęć.

We wszystkich szkołach objętych kontrolą nauczyciele języków obcych stwierdzali, że istniejący stan wyposażenia szkół w środki dydaktyczne nie stanowi dla nich przeszkody w realizacji podstawy programowej nauczania języków obcych. Wskazywali natomiast na utrudnienia w pracy spowodowane niedoborem technicznych środków nauczania, w szczególności braku możliwości korzystania z technik wideo i komputerowych.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, stan wyposażenia szkół w środki dydaktyczne do nauczania języków obcych należy uznać za niezadowalający, głównie ze względu na przedstawiony wyżej znaczny udział zajęć dydaktycznych z języków obcych prowadzonych w salach lekcyjnych nieposiadających potrzebnych nauczycielowi pomocy dydaktycznych, w tym nowoczesnego sprzętu technicznego. W sytuacji dużej liczebności grup zajęciowych (liczba uczniów w grupie zajęciowej wynosi od 12 do 24, a nawet więcej - w przypadku niewprowadzenia zalecanego podziału na grupy), stosowanie środków dydaktycznych należy uznać za istotnie poprawiające efektywność wykorzystania czasu zajęć.

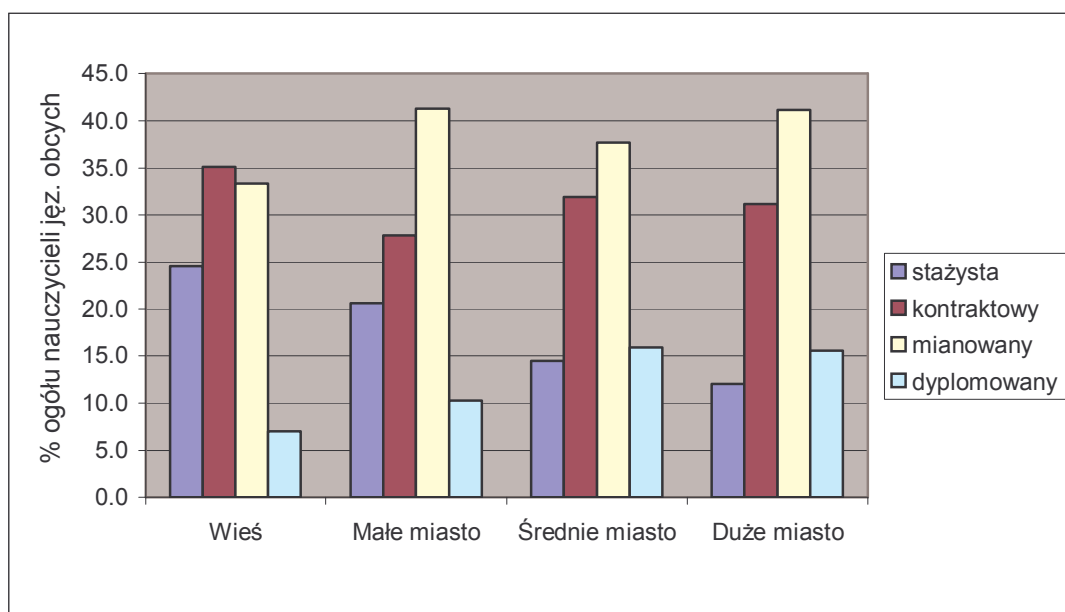
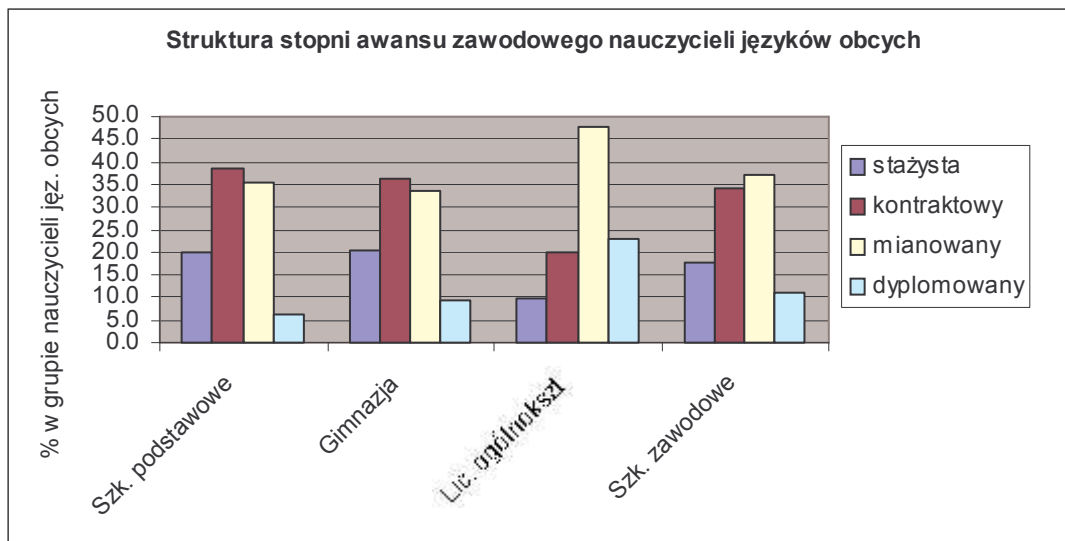
3.2.2. Nauczyciele języków obcych

3.2.2.1. Kwalifikacje zawodowe nauczycieli

W objętych kontrolą szkołach zatrudniano łącznie 433 nauczycieli języków obcych, z których 19 nauczało 2 języków obcych, z tego: 71 (16,4%) stażystów i nieposiadających stopnia awansu zawodowego, 135 (31,2%) kontraktowych, 169 (39%) mianowanych oraz 58 (13,4%) dyplomowanych.⁵⁶ Najwyższy poziom doświadczenia zawodowego i związana z tym stabilizacja kadry nauczycielskiej wystąpiły w liceach ogólnokształcących, gdzie nauczyciele mianowani i dyplomowani stanowili łącznie 70,6% ogółu nauczycieli języków obcych. Znacznie mniej korzystne warunki pod tym względem wystąpiły w szkołach podstawowych i gimnazjach, gdzie nauczyciele mianowani i dyplomowani stanowili odpowiednio 41,5% i 43% ogółu nauczycieli języków obcych. Zauważalne jest zróżnicowanie poziomu doświadczenia zawodowego nauczycieli zależnie od wielkości miejscowości, w której zlokalizowana jest szkoła. Najmniej korzystne warunki kadrowe wystąpiły w szkołach wiejskich, gdzie nauczyciele mianowani i dyplomowani stanowili łącznie 40,4% ogółu nauczycieli języków obcych. Najkorzystniejsze warunki pod tym względem wystąpiły w szkołach zlokalizowanych w dużych miastach, gdzie nauczyciele mianowani i dyplomowani stanowili łącznie 56,7% ogółu nauczycieli języków obcych.

---

⁵⁶ W liczbie tej nie ujęto 5 osób realizujących zajęcia lekcyjne na podstawie umów o świadczenie usług edukacyjnych na rzecz szkół przez podmioty gospodarcze (zagadnienie opisane w pkt. 3.2.2.3 Informacji).

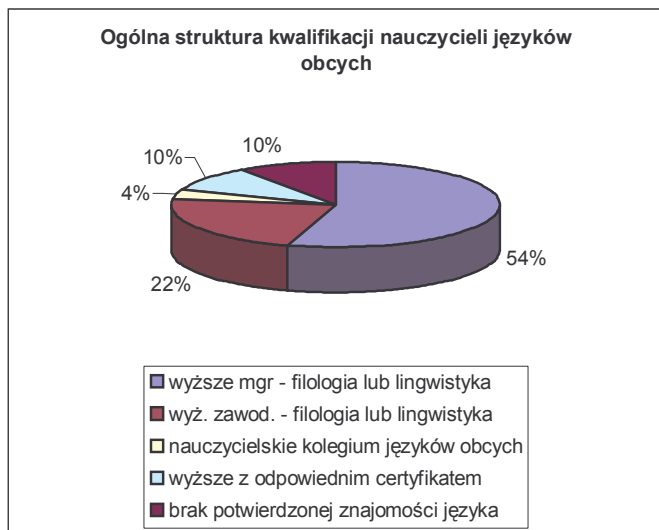

W 33 spośród 67 szkół objętych kontrolą (tj. 49,3%) nie zapewniono w pełni wykwalifikowanych nauczycieli do nauki języków obcych. Zatrudniano w nich łącznie 49 nauczycieli (11,3 ogółu nauczycieli języków obcych w kontrolowanych szkołach) nieposiadających wymaganego dla danego typu szkoły poziomu znajomości nauczanego języka lub związanego z nauczanym językiem przygotowania pedagogicznego.⁵⁷ Według wyjaśnień dyrektorów szkół, stan ten wynikał z niedoboru wykwalifikowanych nauczycieli.

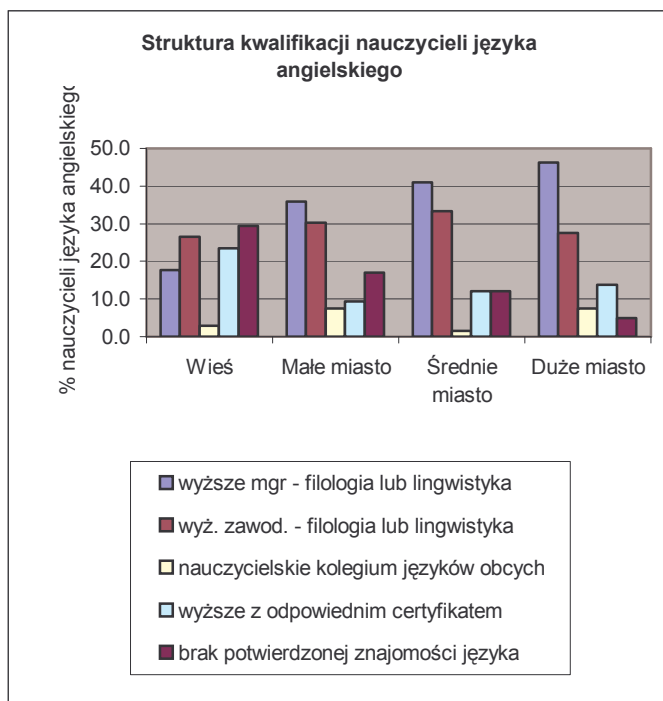
⁵⁷ Dotyczyło to:

- 1) szkół podstawowych w: Białymstoku Nr 47, Szczecinie Nr 37, Końskich Nr 2, Mielcu Nr 3, Świebodzinie Nr 2, Piaskach, Skarszewach, Brzozie, Dąbrowie, Mierzęcicach Nr 1, Kostrzynie, Korczyni ;
- 2) gimnazjów w: Zielonej Górze Nr 7, Człuchowie Nr 1, Oleśnicy Nr 2, Włodawie Nr 1, Kietrz, Kłaju, Krypie Kościelnym, Chełmnie Nr 1, Ogrodzieńcu, Trzebieży;
- 3) szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych: I LO w Łapach, ZSO w Nowogardzie, ZSM-E w Elku, ZSZ w Skalbmierzu, ZSP w Rzućewie, ZSP w Białej Rawskiej, ZSP w Iłowej, ZSP Nr 2 w Ludowie Polskim, ZS w Objezierzu, ZSP w Siedlisku, ZST-E w Myślenicach.

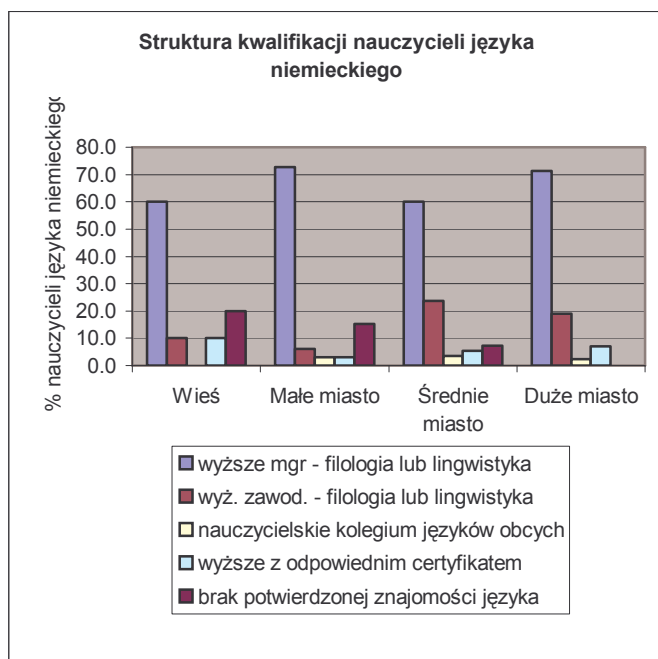
W 30 (tj. 44,8%) spośród kontrolowanych szkół stwierdzono nauczanie języków obcych przez nauczycieli nieposiadających wymaganego poziomu wykształcenia lub potwierdzonej certyfikatem znajomości nauczanego języka obcego.

Łącznie 44 (10%) zatrudnionych nauczycieli nie miało wymaganej (potwierdzonej) znajomości nauczanego języka obcego. Brak tych kwalifikacji, w ocenie Najwyższej Izby Kontroli, stanowi czynnik istotnie obniżający jakość kształcenia językowego w szkołach publicznych. Braki kwalifikacyjne wystąpiły w zakresie najpowszechniej-szych w nauczaniu języków obcych: angielskiego i niemieckiego.

W szkołach objętych kontrolą języka angielskiego nauczało łącznie 233 nauczycieli, z tego 31 (13,3%) nie posiadało wymaganych kwalifikacji językowych. Poziom kwalifikacji tych nauczycieli był różny, zależnie od wielkości miejscowości będącej siedzibą szkoły. Niekorzystne warunki kadrowe do nauczania tego języka wystąpiły głównie w szkołach położonych na wsi i w małych miastach, ze względu na duży udział nauczycieli bez kwalifikacji i mały udział nauczycieli z wykształceniem wyższym w zakresie filologii i lingwistyki stosowanej.

W szkołach objętych kontrolą języka niemieckiego nauczało łącznie 150 nauczycieli, z tego 13 (8,7%) nie posiadało wymaganych kwalifikacji językowych. Mniej korzystne warunki kadrowe wystąpiły w szkołach funkcjonujących na wsi i w małych miastach, w stosunku do szkół funkcjonujących w większych ośrodkach miejskich. Wynika to z większego udziału nauczycieli bez kwalifikacji w szkołach położonych w mniejszych ośrodkach.

Ogółem 45 nauczycieli niemających wymaganego przygotowania pedagogicznego – odpowiadającego nauczaniem językowi obcemu prowadziło nauczanie języków obcych w łącznie 30 szkołach. W 40 przypadkach dotyczyło to nauczycieli niemających równocześnie wymaganego poziomu znajomości nauczanego języka obcego, a w 5 przypadkach – nauczycieli legitymujących się odpowiednim certyfikatem znajomości nauczanego języka obcego.

Tylko w 16 przypadkach dyrektorzy szkół uzyskali wymaganą w tej sytuacji zgodę organu nadzoru pedagogicznego na zatrudnienie nauczyciela bez wymaganych kwalifikacji, a w pozostałych 33 przypadkach o taką zgodę w ogóle nie występowano.⁵⁸ Nieprawidłowość ta miała dwójaki charakter: w 13 przypadkach zatrudniono nauczycieli bez wymaganych kwalifikacji z początkiem lub w trakcie roku szkolnego 2004/2005, natomiast w 20 przypadkach nastąpiło powierzenie zajęć dydaktycznych osobom zatrudnionym w latach wcześniejszych jako nauczyciele innych specjalności przedmiotowych lub nauczyciele języków obcych bez wymaganych kwalifikacji. Powierzenie zajęć dydaktycznych nauczycielom nieposiadającym wymaganych kwalifikacji bez zwracania się o wymaganą w tym zakresie zgodę organu nadzoru pedagogicznego, Najwyższa Izba Kontroli ocenia jako działanie nielegalne ze strony dyrektorów szkół, a także jako nierzetelne wykonywanie przez dyrektorów szkół ich uprawnień.

3.2.2.2. Powierzenie zajęć edukacyjnych przedsiębiorcom

W 3 spośród 67 szkół objętych kontrolą (tj. 4,5%) stwierdzono zlecenie przez dyrektorów szkół, w drodze umowy, nauczania języków obcych przedsiębiorcom. Z ramienia zleceniobiorców nauczanie języków obcych prowadziło łącznie 5 osób, niezatrudnionych bezpośrednio w tych szkołach. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli było to działaniem nielegalnym ze strony dyrektorów szkół, którzy kierują działalnością szkół.⁵⁹ Naruszało to zasadę działania szkół publicznych, ustaloną w art. 7 ust. 1 pkt 3 ustawy o systemie oświaty, polegającą na zatrudnianiu w szkole

⁵⁸ Patrz: art. 10 ust. 10 Karty Nauczyciela i art. 7 ust. 1a ustawy o systemie oświaty.

⁵⁹ Patrz: art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o systemie oświaty.

publicznej nauczycieli posiadających wymagane kwalifikacje. Wobec tych osób dyrektorzy szkół nie byli bezpośrednimi przełożonymi, nie mieli też możliwości oddziaływania na jakość ich pracy z tytułu pełnionego nadzoru pedagogicznego. Wynagradzanie zleceniobiorców za zrealizowane godziny dydaktyczne wyłączało te osoby z możliwości powierzenia im innych zadań, związanych z funkcją wychowawczą i opiekuńczą szkoły.⁶⁰

- *Dyrektor Zespołu Szkół Mechaniczno – Elektrycznych w Ełku zawarł umowę z „Placówką Językową Poliglota Bis” w Ostrołęce, powierzając jej prowadzenie lekcji języka angielskiego w wymiarze 22 godzin tygodniowo w okresie od 11 października 2004 r. do 24 czerwca 2005 r. W umowie przewidziano zobowiązanie osoby skierowanej przez zleceniobiorcę do pracy w Zespole Szkół do uczestnictwa w posiedzeniach rady pedagogicznej, spotkaniach z rodzicami uczniów oraz prowadzenia wymaganej dokumentacji szkolnej. Ze strony zleceniobiorcy do pracy w Zespole Szkół została skierowana obywatelka Ukrainy, legitymująca się dyplomem ukończenia Torłowskiego Państwowego Instytutu Pedagogicznego Języków Obcych w specjalności języków angielskiego i niemieckiego.*

W ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego Warmińsko – Mazurski Kurator Oświaty, w drodze decyzji administracyjnej (ostateczna decyzja z dnia 12 maja 2005 r.) wezwał dyrektora Zespołu Szkół do usunięcia nieprawidłowości w organizacji procesu dydaktycznego – wyrażających się w powierzeniu zajęć dydaktycznych osobom niezatrudnionym w szkole, w terminie do końca roku szkolnego 2004/2005.

- *Dyrektor Gimnazjum Gminnego w Gietrzwałdzie zlecił, w drodze umowy, prowadzenie zajęć lekcyjnych z języka angielskiego w roku szkolnym 2004/2005 dwóm podmiotom.*

„IMPACT Kamila Newbery” w Gietrzwałdzie zlecono prowadzenie zajęć w wymiarze 18 godzin tygodniowo w okresie od 1 września 2004 r. do 26 czerwca 2005 r. Ze strony zleceniobiorcy zajęcia prowadziła osoba legitymująca się wykształceniem wyższym magisterskim w zakresie filologii angielskiej, o specjalności nauczycielskiej. Umowa ta została rozwiązana przez strony z dniem 30 listopada 2004 r. Wymieniony podmiot realizował podobne zlecenia na rzecz Gimnazjum również w latach szkolnych 2001/2002, 2002/2003 i 2003/2004.

Niepublicznej Placówce Oświatowej „English Education Center” w Łomży zlecono prowadzenie zajęć w wymiarze 22 godzin tygodniowo w okresie od 1 września 2004 r. do 26 czerwca 2005 r. Ze strony zleceniobiorcy zajęcia prowadziła obywatelka Białorusi, nieposiadająca wymaganego potwierdzenia znajomości języka angielskiego (legitymująca się wykształceniem wyższym magisterskim w zakresie historii – uzyskanym na UMCS w Lublinie oraz przygotowaniem pedagogicznym dla nauczycieli języka angielskiego –

---

⁶⁰ Patrz: art. 6 i art. 42 ust. 2 pkt 2 Karty Nauczyciela.

uzyskanym w Państwowym Uniwersytecie im. J. Kupały w Grodnie). Umowa ta została rozwiązana przez strony z dniem 15 stycznia 2005 r.

Obie ww. umowy z podmiotami gospodarczymi zostały rozwiązane w związku z decyzją Warmińsko – Mazurskiego Kuratora Oświaty (z dnia 10 listopada 2004 r.), który w ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego wezwał dyrektora Gimnazjum do usunięcia nieprawidłowości w organizacji procesu dydaktycznego – wyrażających się w powierzeniu zajęć dydaktycznych osobom niezatrudnionym w szkole, w terminie do 15 grudnia 2004 r.

- Dyrektor Zespołu Szkół Techniki Rolniczej w Piotrowicach zlecił, w drodze umowy, „Euro Edukacji” Sp. z o.o. w Lublinie prowadzenie lekcji języka angielskiego w wymiarze 27 godzin tygodniowo w okresie od 1 września 2004 r. do 30 czerwca 2005 r. Ze strony zleceniobiorcy do pracy w Zespole Szkół zostały skierowane dwie osoby legitymujące się ukończonym nauczycielskim kolegium języków obcych o specjalności języka angielskiego oraz dyplomami licencjata w tej specjalności. Jednakże w II semestrze, w zastępstwie za jedną z tych osób, zajęcia w wymiarze 10 godzin tygodniowo prowadziła osoba nieposiadająca wymaganych kwalifikacji językowych i pedagogicznych (była to słuchaczka trzeciego roku nauczycielskiego kolegium języków obcych o specjalności języka angielskiego). Do czasu kontroli NIK dyrektor Zespołu Szkół nie posiadał żadnych dokumentów określających kwalifikacje osoby skierowanej przez zleceniobiorcę do realizacji zajęć dydaktycznych w II semestrze. Wskutek działań kontrolnych NIK, dyrektor Zespołu Szkół w piśmie z dnia 13 maja 2005 r. zwrócił się do zleceniobiorcy o skierowanie do szkoły osoby spełniającej wymagania kwalifikacyjne określone dla nauczycieli. Działania te okazały się nieskuteczne, bowiem z powodu braku takiej osoby zleceniobiorca poinformował dyrektora Zespołu Szkół o okresowym zawieszeniu tych zajęć (do dnia 3 czerwca 2005 r. nie odbyło z tego powodu łącznie 36 lekcji).

Podmioty gospodarcze realizowały tego typu zlecenia na rzecz Zespołu Szkół również w latach szkolnych 2002/2003 („Euro English Junior – Ogólnopolski Ośrodek Szkoleniowy” w Lublinie) i 2003/2004 („Euro Edukacja” Sp. z o.o. w Lublinie).

Do dnia zakończenia kontroli NIK w Zespole Szkół, nie stwierdzono działań ze strony Lubelskiego Kuratora Oświaty, zmierzających do wyeliminowania opisanej nieprawidłowości w trybie sprawowanego nadzoru pedagogicznego.

Jako przyczynę zlecenia zajęć lekcyjnych przedsiębiorcom dyrektorzy wskazywali brak kandydatów do podjęcia pracy etatowej w szkole.

3.2.3. Inne ustalenia kontroli

1. Zajęcia dydaktyczne w ramach godzin ponadwymiarowych dla nauczyciela realizowało 311 nauczycieli języków obcych, tj. ok. 72% z ogółu 433 nauczycieli języków obcych w szkołach objętych kontrolą. Średnie ich obciążenie ponad obowiązujące pensum wyniosło średniorocznie 4,6 godzin tygodniowo. W 6 spośród 67 szkół objętych kontrolą (tj. 9%) stwierdzono po jednym przypadku obciążenia nauczyciela języka obcego zajęciami dydaktycznymi realizowanymi w godzinach ponadwymiarowych powyżej dopuszczalnego wymiaru ($\frac{1}{2}$ pensum), określonego

przepisami art. 35 ust. 1 Karty Nauczyciela.⁶¹ Spowodowane to było, wg wyjaśnień dyrektorów szkół, brakiem kandydatów do podjęcia stałej pracy w szkole lub na czas okresowych nieobecności nauczycieli (urlopy wychowawcze i macierzyńskie).

2. Z ustaleń kontroli wynika, że nauczyciele języków obcych mają ograniczone możliwości korzystania z pomocy doradców metodycznych. W przypadku 40 (tj. 59,7%) spośród szkół objętych kontrolą w roku szkolnym 2004/2005, we właściwych im rejonowo publicznych placówkach doskonalenia nauczycieli (wojewódzkich, powiatowych, gminnych lub bezpośrednio w szkole), nie byli powołani doradcy metodyczni w zakresie żadnego z języków obcych nauczanych w tych szkołach. W przypadku języka angielskiego, nauczanego w 65 spośród szkół objętych kontrolą, tylko w 17 przypadkach byli powołani doradcy metodyczni specjalizujący się w tym języku.⁶² W przypadku języka niemieckiego, nauczanego w 53 spośród szkół objętych kontrolą, tylko w 14 przypadkach byli powołani doradcy metodyczni specjalizujący się w tym języku.⁶³ W 6 przypadkach powołani byli doradcy z zakresu języków obcych, bez określania w ich zadaniach specjalizacji językowej.⁶⁴

Zauważyć należy duże zróżnicowanie regionalne w zakresie zapewnienia nauczycielom języków obcych możliwości korzystania z pomocy doradców metodycznych. Z danych Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie wynika, że w roku szkolnym 2003/2004 ogółem w kraju powołanych było 134 doradców metodycznych z zakresu języków obcych, przy czym w poszczególnych województwach stan ten wynosił: od 2 w lubuskim, 3 w podkarpackim i 4 w świętokrzyskim do 20 w śląskim, 14 w dolnośląskim i 12 w wielkopolskim.⁶⁵

3. Z analizy ogółem 37 raportów zewnętrznego mierzenia jakości pracy szkół objętych kontrolą, prowadzonego w latach 2001-2005 przez odpowiednich kuratorów oświaty, wynika, że problematyka warunków kształcenia językowego nie była traktowana przez organy nadzoru pedagogicznego jako wyodrębniony obszar zewnętrznego mierzenia jakości pracy szkół publicznych. Tylko w odniesieniu do 8 szkół w raportach tych znalazły się bezpośrednie odniesienia do warunków nauczania języków obcych, jako słabych lub mocnych stron ocenianej szkoły.⁶⁶ Wśród mocnych stron pracy szkoły wskazywano: wprowadzanie nauki języków

⁶¹ Dotyczyło to: Gimnazjum w Kałuszynie, Gimnazjum w Kłaju, Gimnazjum Gminnego w Gietrzwałdzie, LO w Piasecznie, II LO w Brzegu i ZSP w Rzucewie.

⁶² Dotyczyło to: SP Nr 47 w Białymstoku, SP w Brzozie, SP w Dąbrowie, SP Nr 3 w Mielcu, SP Nr 37 w Szczecinie, Gimnazjum Nr 1 w Chełmnie, Gimnazjum Nr 9 w Kielcach, Gimnazjum Nr 44 w Łodzi, Publicznego Gimnazjum w Kietrze, Gimnazjum Nr 7 w Zielonej Górze, I LO w Nakle nad Notecią, IV LO w Lublinie, IX LO w Poznaniu, III LO we Wrocławiu, ZSMEiE w Toruniu, ZSZ w Opolu, ZSP w Rzucewie.

⁶³ Dotyczyło to: SP Nr 1 w Kątach Wrocławskich, Gimnazjum Nr 1 w Chełmnie, Gimnazjum Nr 9 w Kielcach, Gimnazjum Nr 44 w Łodzi, Publicznego Gimnazjum w Kietrze, Gimnazjum Nr 7 w Zielonej Górze, I LO w Nakle nad Notecią, V LO w Słupsku, IV LO w Lublinie, IX LO w Poznaniu, III LO we Wrocławiu, ZSMEiE w Toruniu, ZSZ w Opolu, ZSM w Kołobrzegu.

⁶⁴ Dotyczyło to: SP Nr 47 w Białymstoku, III LO w Będzinie, I LO w Ozorkowie, ZS w Jedliczu, ZSM-E w Ełku, ZSE w Radomiu.

⁶⁵ Źródło: Raport pt. „Doradcy metodyczni w Polsce w roku szkolnym 2003/2004”, wyd.: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2003.

⁶⁶ Dotyczyło to: SP w Dąbrowie, SP w Skarszewach, SP Nr 3 w Mielcu, SP Nr 1 w Kątach Wrocławskich, Publicznego Gimnazjum w Kietrze, I LO w Łapach, III LO we Wrocławiu i ZSP w Białej Rawskiej.

obcych na I etapie edukacji w szkole podstawowej, wprowadzanie nauki drugiego języka obcego na II etapie edukacji w szkole podstawowej, wprowadzanie nauki drugiego języka obcego w gimnazjum (III etap edukacji) i rozwijanie współpracy międzynarodowej młodzieży. Wśród słabych stron pracy szkoły wskazywano: nieprzestrzeganie dopuszczalnej liczebności grup na zajęciach z języków obcych, niedostateczne wyposażenie w środki dydaktyczne i niezapewnienie możliwości poszerzania znajomości języków obcych w formie zajęć pozalekcyjnych.

Wewnętrzne mierzenie jakości pracy szkół objętych kontrolą, prowadzone przez ich dyrektorów w roku szkolnym 2004/2005, w odniesieniu do nauczania języków obcych obejmowało głównie: hospitacje zajęć lekcyjnych, analizę ocen kwalifikacyjnych uczniów i analizę ocen próbnej matury. Powszechne było badanie poziomu znajomości języka obcego uczniów klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych, organizowane indywidualnie przez poszczególnych nauczycieli języków obcych w celu zakwalifikowania uczniów do grup zajęciowych o różnym poziomie zaawansowania.

W ramach mierzenia jakości pracy szkoły (zewnętrznego i wewnętrznego) w jednostkach objętych kontrolą nie prowadzono w roku szkolnym 2004/2005 badań efektywności nauczania języków obcych w oparciu o wystandaryzowane narzędzia badawcze.

W roku szkolnym 2004/2005 odbył się pierwszy egzamin maturalny w liceach ogólnokształcących i liceach profilowanych, w którym część pisemna – obejmująca między innymi język obcy nowożytny - była oceniana poza szkołą. Z analizy wyników tego egzaminu, prezentowanej przez Centralną Komisję Egzaminacyjną w Warszawie, wynika między innymi, że:

- w grupie języków obcych najczęściej wybierany był jako przedmiot egzaminu maturalnego język angielski (w 76,1%);
- wystąpiło jedynie niewielkie zróżnicowanie w przeciętnej zdawalności egzaminu pisemnego z języka angielskiego między typami szkół (liceami ogólnokształcącymi i liceami profilowanymi) oraz między szkołami z różnych kategorii miejscowości (pod względem liczby mieszkańców);
- znaczące zróżnicowanie wystąpiło w przeciętnych wynikach egzaminu pisemnego z języka angielskiego; wyższe przeciętne wyniki wystąpiły: w liceach ogólnokształcących – w stosunku do liceów profilowanych oraz w szkołach położonych w dużych miastach – w stosunku do wsi i mniejszych miast.⁶⁷

---

⁶⁷ Źródło: strona internetowa Centralnej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie: www.cke.edu.pl („Matura 2005. Podstawowe informacje”).

4. Informacje dodatkowe o przeprowadzonej kontroli

4.1. Przygotowanie kontroli

W ramach przygotowania do niniejszej kontroli planowej została przeprowadzana kontrola doraźna w Zespole Szkół Nr 12 im. Olimpijczyków Polskich w Warszawie pn. „Warunki organizacyjno – kadrowe nauczania języków obcych w szkołach publicznych” (R/04/006), którą objęto okres roku szkolnego 2003/2004. Dokonano też przeglądu opinii prasowych nt. kształcenia językowego młodzieży, analizy wpływających do NIK skarg z zakresu problematyki oświatowej oraz analizy danych z zakresu kontrolowanej problematyki, zawartych w raportach „Nauczyciele w roku szkolnym 2002/2003” (sporządzonym na podstawie prowadzonego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu badania stanu kadr oświatowych EWIKAN)⁶⁸ oraz „Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2003/2004” (sporządzonym na podstawie prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny badań o stanie oświaty).⁶⁹

Na podstawie przeprowadzonej kontroli doraźnej i dokonanych analiz ustalono katalog spodziewanych istotnych nieprawidłowości w zakresie nauczania języków obcych oraz ich wpływ na ocenę kontrolowanej działalności. Umożliwiło to odpowiednie ukierunkowanie badań kontrolnych i zapewniło porównywalność ocen stosowanych w wystąpieniach pokontrolnych kierowanych do kierowników jednostek kontrolowanych. Do możliwych nieprawidłowości w nauczaniu języków obcych, o istotnym znaczeniu, zaliczono:

- 1) prowadzenie zajęć lekcyjnych w grupach liczących powyżej 24 uczniów;
- 2) niezachowanie określonego w ramowych planach nauczania wymiaru zajęć w cyklu nauczania (dla oddziałów, które zakończyły cykl nauczania w roku szkolnym 2004/2005);
- 3) powierzanie zajęć dydaktycznych nauczycielom niemającym wymaganych kwalifikacji (z pominięciem dopuszczonego trybu uzyskania zgody kuratora oświaty);
- 4) stosowanie programów nauczania niedopuszczonych do użytku szkolnego (z wyłączeniem dozwolonego stosowania programów nauczania opracowanych przez nauczycieli, które prawidłowo zostały włączone do szkolnego zestawu programów nauczania);
- 5) stosowanie podręczników niedopuszczonych do użytku szkolnego.

Doboru jednostek do kontroli dokonano w sposób celowy, zapewniając proporcjonalny udział w badaniu różnych typów szkół z terenu każdego województwa: szkół podstawowych, gimnazjów, liceów ogólnokształcących i szkół

---

⁶⁸ Nauczyciele w roku szkolnym 2002/2003; wyd.: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2003.

Badanie EWIKAN przeprowadzane było do roku szkolnego 2002/2003 co dwa lata. Po tym czasie zaniechano tego badania w związku z włączeniem jego zakresu do badań przewidzianych na podstawie ustawy z dnia 19 lutego 2004 r. o systemie informacji oświatowej (Dz. U. Nr 49, poz. 463), obowiązującej od dnia 1 stycznia 2005 r.

⁶⁹ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2003/2004; wyd.: Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2004.

zawodowych oraz proporcjonalny udział szkół z miejscowości o różnej wielkości: dużych miast – będących siedzibą województwa lub funkcjonujących na prawach powiatu, średnich miast – będących siedzibą powiatu, małych miast – będących siedzibą gminy oraz wsi. Z populacji objętej kontrolą wyłączono szkoły o szczególnym charakterze, oddziaływującym na warunki nauczania języków obcych, takie jak: szkoły mniejszości narodowych, szkoły dwujęzyczne, szkoły specjalne, szkoły organizujące maturę międzynarodową.

4.2. Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli

Zgodnie z założoną metodyką kontroli, w każdej kontrolowanej szkole przeprowadzono pełne badania w zakresie wymaganego poziomu kwalifikacji zawodowych nauczycieli języków obcych, dopuszczalnej liczebności grup na zajęciach z języków obcych, minimalnego wymiaru zajęć w cyklu nauczania oraz stosowania dopuszczonych do użytku szkolnego programów nauczania i podręczników szkolnych do nauki języków obcych. W pozostałym zakresie badania kontrolne przeprowadzono na podstawie celowo określonej próby badawczej.

Badania kontrolne w zakresie wyposażenia szkół w środki dydaktyczne do nauczania języków obcych przeprowadzono, jednolicie we wszystkich jednostkach kontrolowanych, na podstawie arkuszy diagnostycznych przygotowanych na zlecenie Najwyższej Izby Kontroli przez specjalistów z Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie. Badania te przeprowadzono z udziałem specjalistów powołanych na podstawie art. 49 ust. 4 ustawy o NIK. Jako specjaliści byli powołani doradcy metodyczni z zakresu języków obcych, konsultanci zatrudnieni w placówkach doskonalenia nauczycieli lub nauczyciele nauczycielskich kolegiów języków obcych.

W trybie art. 29 pkt 2 lit. f ustawy o NIK, kontrolerzy NIK przeprowadzający kontrolę zasięgnęli dodatkowych informacji w 54 jednostkach niekontrolowanych (organach prowadzących kontrolowane szkoły i organach nadzoru pedagogicznego).

We wszystkich przypadkach kierownicy kontrolowanych jednostek podpisali protokoły kontroli bez wnoszenia zastrzeżeń.

Na podstawie art. 60 ust. 1 ustawy o NIK skierowano wystąpienia pokontrolne do kierowników wszystkich 67 kontrolowanych jednostek oraz 24 wystąpienia pokontrolne do właściwych organów państwowych i samorządowych (13 do organów prowadzących kontrolowane szkoły i 11 do kuratorów oświaty). W jednym przypadku do ocen zawartych w wystąpieniu pokontrolnym, skierowanym do kierownika jednostki kontrolowanej, zostały złożone zastrzeżenia w trybie art. 61 ust. 1 ustawy o NIK, które zostały uwzględnione w wyniku postępowania przeprowadzonego przez komisje odwoławczą i rozstrzygającą.⁷⁰

W wystąpieniach kierowanych do kierowników jednostek kontrolowanych Najwyższa Izba Kontroli wniosowała głównie o:

- 1) podejmowanie działań zmierzających do poprawienia stanu wyposażenia szkół w środki dydaktyczne wspomagające nauczanie języków obcych (w 42 przypadkach);

---

⁷⁰ Dotyczyło to wystąpienia skierowanego do dyrektora Gimnazjum Nr 1 w Chełmnie.

- 2) planowanie i organizowanie nauczania języków obcych w grupach nie przekraczających dopuszczalnej liczebności uczniów (w 37 przypadkach);
- 3) dążenie do zapewnienia niezbędnej liczby nauczycieli z wymaganymi kwalifikacjami do nauczania języków obcych (w 23 przypadkach);
- 4) niedopuszczanie do stosowania w nauczaniu języków obcych podręczników szkolnych nieujętych w wykazach podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego, publikowanych przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania (w 17 przypadkach);
- 5) zapewnienie prawidłowości doboru i wprowadzania do stosowania w szkole programów nauczania języków obcych (w 11 przypadkach).

W wystąpieniach kierowanych do organów prowadzących kontrolowane szkoły Najwyższa Izba Kontroli wniosowała głównie o:

- 1) zapewnienie w prowadzonych szkołach, w trybie zatwierdzania ich organizacji i w toku nadzoru nad ich działalnością, nauczania języków obcych w grupach o dopuszczalnej liczebności uczniów (w 8 przypadkach);
- 2) uwzględnienie w zakresie realizowanych zadań oświatowych, w miarę możliwości, potrzeby doposażenia szkół w środki dydaktyczne wspomagające nauczanie języków obcych (w 6 przypadkach).

W wystąpieniach kierowanych do kuratorów oświaty (we wszystkich przypadkach) Najwyższa Izba Kontroli wniosowała o zapewnienie, w procesie opiniowania projektów organizacji szkół, rzetelnego badania prawidłowości planowanej organizacji nauczania pod względem zachowania dopuszczalnej liczebności grup na zajęciach z języków obcych.

Z odpowiedzi udzielonych przez adresatów wystąpień pokontrolnych wynika, że podjęli oni działania zmierzające do realizacji wniosków pokontrolnych zawartych w tych wystąpieniach. W odpowiedziach udzielonych przez dyrektorów kontrolowanych szkół wskazywano jednak na trudności we wprowadzaniu podziału na grupy na zajęciach dodatkowych z zakresu języków obcych, bowiem utrzymanie wprowadzonego już zakresu tych zajęć uzależnione jest od zwiększenia szkołom na ten cel liczby godzin dydaktycznych ze strony organu prowadzącego. Podobnie, od wsparcia finansowego organów prowadzących szkoły uzależniano termin i zakres uzyskania poprawy wyposażenia szkół w środki dydaktyczne do nauczania języków obcych.

Z ogółem 244 wniosków zawartych w wystąpieniach pokontrolnych zostało zrealizowanych 157 wniosków, w trakcie realizacji jest 44 wniosków, a nie podjęto realizacji 43 wniosków.

5. Załączniki

5.1. Wykaz ważniejszych aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, ze zm.).
2. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112, ze zm.).
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia (Dz. U. Nr 25, poz. 220).
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 września 2002 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. Nr 155, poz. 1288, ze zm.).
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51, poz. 458, ze zm.).
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 15, poz. 142, ze zm.).
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624, ze zm.).
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 października 1992 r. w sprawie zasad i warunków zatrudniania w szkołach i placówkach publicznych nauczycieli nie będących obywatelami polskimi (Dz. U. Nr 85, poz. 432).

5.2. Wykaz jednostek objętych kontrolą

Szkoły podstawowe

1. Szkoła Podstawowa Nr 47 w Białymstoku (miasto o statusie wojewódzkim, woj. podlaskie).
2. Szkoła Podstawowa Nr 50 w Krakowie (miasto o statusie wojewódzkim, woj. małopolskie).
3. Szkoła Podstawowa Nr 29 w Olsztynie (miasto o statusie wojewódzkim, woj. warmińsko – mazurskie).
4. Szkoła Podstawowa Nr 37 w Szczecinie (miasto o statusie wojewódzkim, woj. zachodniopomorskie).
5. Szkoła Podstawowa Nr 1 w Skierniewicach (miasto na prawach powiatu, woj. łódzkie).
6. Szkoła Podstawowa Nr 2 w Jaśle (miasto o statusie powiatu, woj. podkarpackie).
7. Szkoła Podstawowa Nr 2 w Końskich (miasto o statusie powiatu, woj. świętokrzyskie).
8. Szkoła Podstawowa Nr 3 w Mielcu (miasto o statusie powiatu, woj. podkarpackie).
9. Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 2 w Świebodzinie (miasto o statusie powiatu, woj. lubuskie).
10. Szkoła Podstawowa Nr 1 w Kątach Wrocławskich (miasto o statusie gminy, woj. dolnośląskie).
11. Szkoła Podstawowa w Kostrzynie (miasto o statusie gminy, woj. wielkopolskie).
12. Szkoła Podstawowa w Piaskach (miasto o statusie gminy, woj. lubelskie).
13. Szkoła Podstawowa w Skarszewach (miasto o statusie gminy, woj. pomorskie).
14. Szkoła Podstawowa w Brzozie (wieś, woj. kujawsko – pomorskie).
15. Szkoła Podstawowa w Dąbrowie (wieś, woj. opolskie).
16. Szkoła Podstawowa w Dąbrówce (wieś, woj. mazowieckie).
17. Szkoła Podstawowa Nr 1 w Mierzęcicach (wieś, woj. śląskie).

Gimnazja

1. Gimnazjum Nr 9 w Kielcach (miasto o statusie wojewódzkim, woj. świętokrzyskie).
2. Gimnazjum Nr 44 w Łodzi (miasto o statusie wojewódzkim, woj. łódzkie).
3. Gimnazjum Nr 1 w Rzeszowie (miasto o statusie wojewódzkim, woj. podkarpackie).
4. Gimnazjum Nr 8 w Rzeszowie (miasto o statusie wojewódzkim, woj. podkarpackie).
5. Gimnazjum Nr 7 w Zielonej Górze (miasto o statusie wojewódzkim, woj. lubuskie).

6. Gimnazjum Nr 1 w Chełmnie (miasto o statusie powiatu, woj. kujawsko – pomorskie).
7. Gimnazjum Nr 1 w Człuchowie (miasto o statusie powiatu, woj. pomorskie).
8. Gimnazjum Nr 2 w Oleśnicy (miasto o statusie powiatu, woj. dolnośląskie).
9. Publiczne Gimnazjum Nr 1 we Włodawie (miasto o statusie powiatu, woj. lubelskie).
10. Gimnazjum Nr 2 we Wrześni (miasto o statusie powiatu, woj. wielkopolskie).
11. Gimnazjum w Kałuszynie (miasto o statusie gminy, woj. mazowieckie).
12. Publiczne Gimnazjum w Kietrze (miasto o statusie gminy, woj. opolskie).
13. Gimnazjum w Ogródzieńcu (miasto o statusie gminy, woj. śląskie).
14. Gimnazjum Gminne w Gietrzwałdzie (wieś, woj. warmińsko – mazurskie).
15. Gimnazjum w Kłaju (wieś, woj. małopolskie).
16. Gimnazjum Publiczne w Krypie Kościelnym (wieś, woj. podlaskie).
17. Gimnazjum w Trzebieży (wieś, woj. zachodniopomorskie).

Licea ogólnokształcące

1. IV Liceum Ogólnokształcące w Lublinie (miasto o statusie wojewódzkim, woj. lubelskie).
2. IX Liceum Ogólnokształcące w Poznaniu (miasto o statusie wojewódzkim, woj. wielkopolskie).
3. III Liceum Ogólnokształcące we Wrocławiu (miasto o statusie wojewódzkim, woj. dolnośląskie).
4. V Liceum Ogólnokształcące w Słupsku (miasto na prawach powiatu, woj. pomorskie).
5. III Liceum Ogólnokształcące w Będzinie (miasto o statusie powiatu, woj. śląskie).
6. II Liceum Ogólnokształcące w Brzegu (miasto o statusie powiatu, woj. opolskie).
7. I Liceum Ogólnokształcące w Nakle nad Notecią (miasto o statusie powiatu, województwo kujawsko – pomorskie).
8. Liceum Ogólnokształcące w Piasecznie (miasto o statusie powiatu, woj. mazowieckie).
9. I Liceum Ogólnokształcące w Łapach (miasto o statusie gminy, woj. podlaskie).
10. Zespół Szkół Ogólnokształcących w Nowogardzie (miasto o statusie gminy, woj. zachodniopomorskie).
11. I Liceum Ogólnokształcące w Olsztynku (miasto o statusie gminy, woj. warmińsko – mazurskie).
12. I Liceum Ogólnokształcące w Ozorkowie (miasto o statusie gminy, woj. łódzkie).

Szkoły zawodowe (zespoły szkół zawodowych)

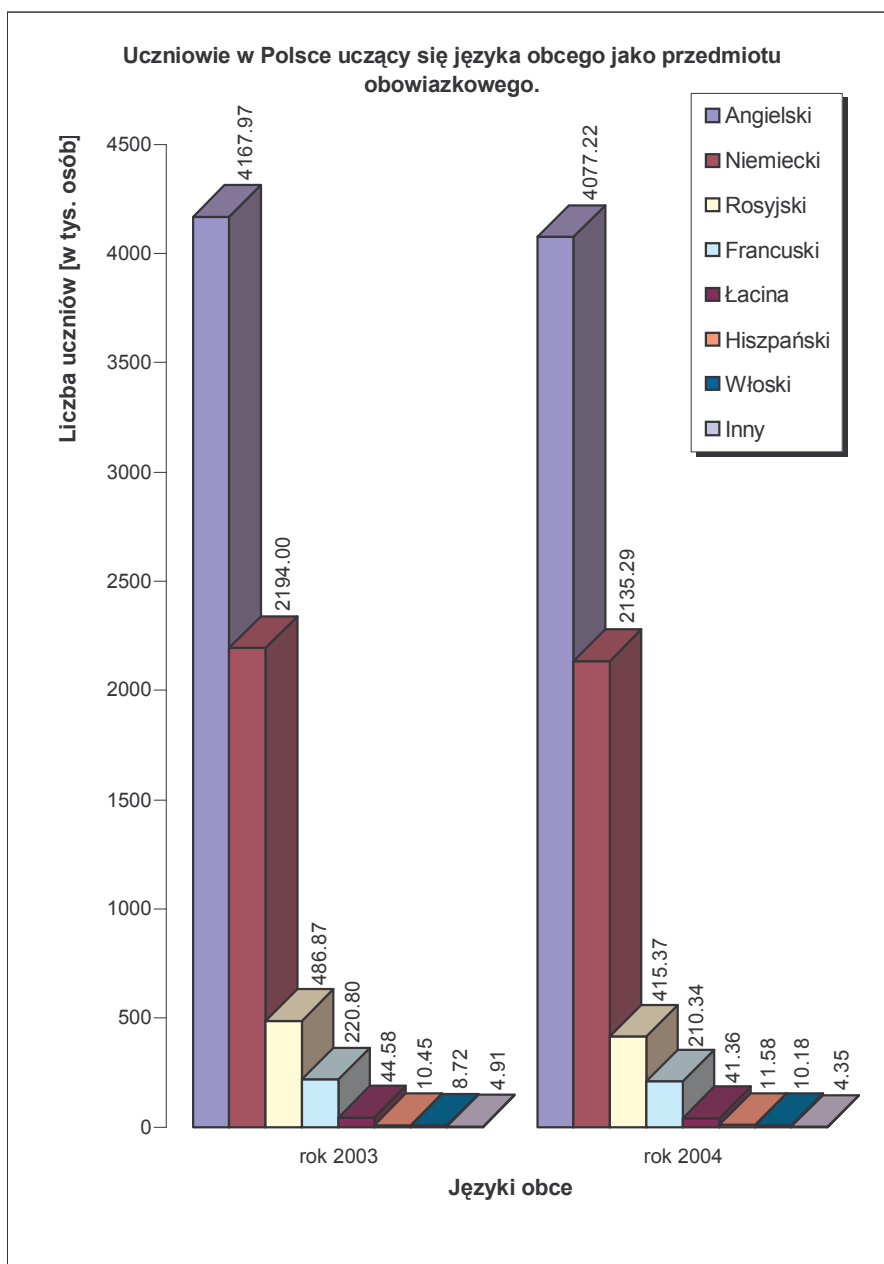
1. Zespół Szkół Zawodowych w Opolu (miasto o statusie wojewódzkim, woj. opolskie).
2. Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Gliwicach (miasto na prawach powiatu, woj. śląskie).

3. Zespół Szkół Ekonomicznych w Radomiu (miasto na prawach powiatu, woj. mazowieckie).
4. Zespół Szkół Mechanicznych, Elektrycznych i Elektronicznych w Toruniu (miasto na prawach powiatu, woj. kujawsko – pomorskie).
5. Zespół Szkół Mechaniczno – Elektrycznych w Ełku (miasto o statusie powiatu, woj. warmińsko – mazurskie).
6. Zespół Szkół Zawodowych w Hajnówce (miasto o statusie powiatu, woj. podlaskie).
7. Zespół Szkół Mechanicznych w Kołobrzegu (miasto o statusie powiatu, woj. zachodniopomorskie).
8. Zespół Szkół w Jedliczu (miasto o statusie gminy, woj. podkarpackie).
9. Zespół Szkół Zawodowych w Skalbmierzu (miasto o statusie gminy, woj. świętokrzyskie).
10. Zespół Szkół w Wysokiej (wieś, woj. podkarpackie).
11. Zespół Szkół Techniki Rolniczej w Piotrowicach (wieś, woj. lubelskie).
12. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Rzucewie (wieś, woj. pomorskie).

Zespoły szkół różnych typów

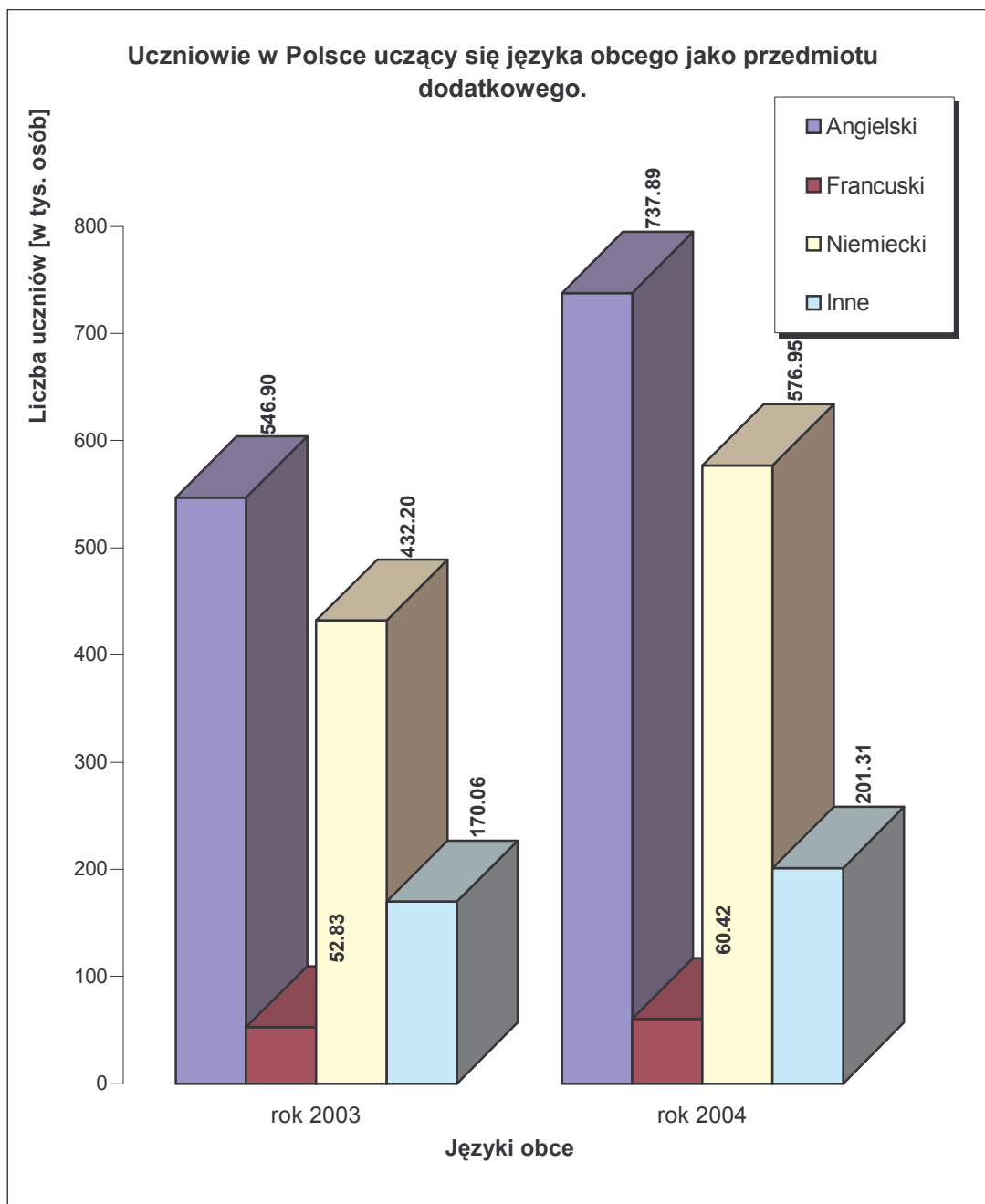
1. Zespół Szkół Techniczno – Ekonomicznych w Myślenicach (miasto o statusie powiatu, woj. małopolskie).
2. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Białej Rawskiej (miasto o statusie gminy, woj. łódzkie).
3. Zespół Szkół Nr 2 w Chęcinach (miasto o statusie gminy, woj. świętokrzyskie).
4. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Iłowej (miasto o statusie gminy, woj. lubuskie).
5. Zespół Szkół w Korczynie (wieś, woj. podkarpackie).
6. Zespół Szkół w Libiążu (miasto o statusie gminy, woj. małopolskie).
7. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 w Ludowie Polskim (wieś, województwo dolnośląskie).
8. Zespół Szkół w Objezierzu (wieś, woj. wielkopolskie).
9. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Siedlisku (wieś, woj. lubuskie).

5.3. Zakres obowiązkowego nauczania języków obcych

Źródło: Raport pt. „Powszechność nauczania języków obcych w roku szkolnym 2004/2005”, wyd.: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2005, str. 8-9.

5.4. Zakres dodatkowego nauczania języków obcych

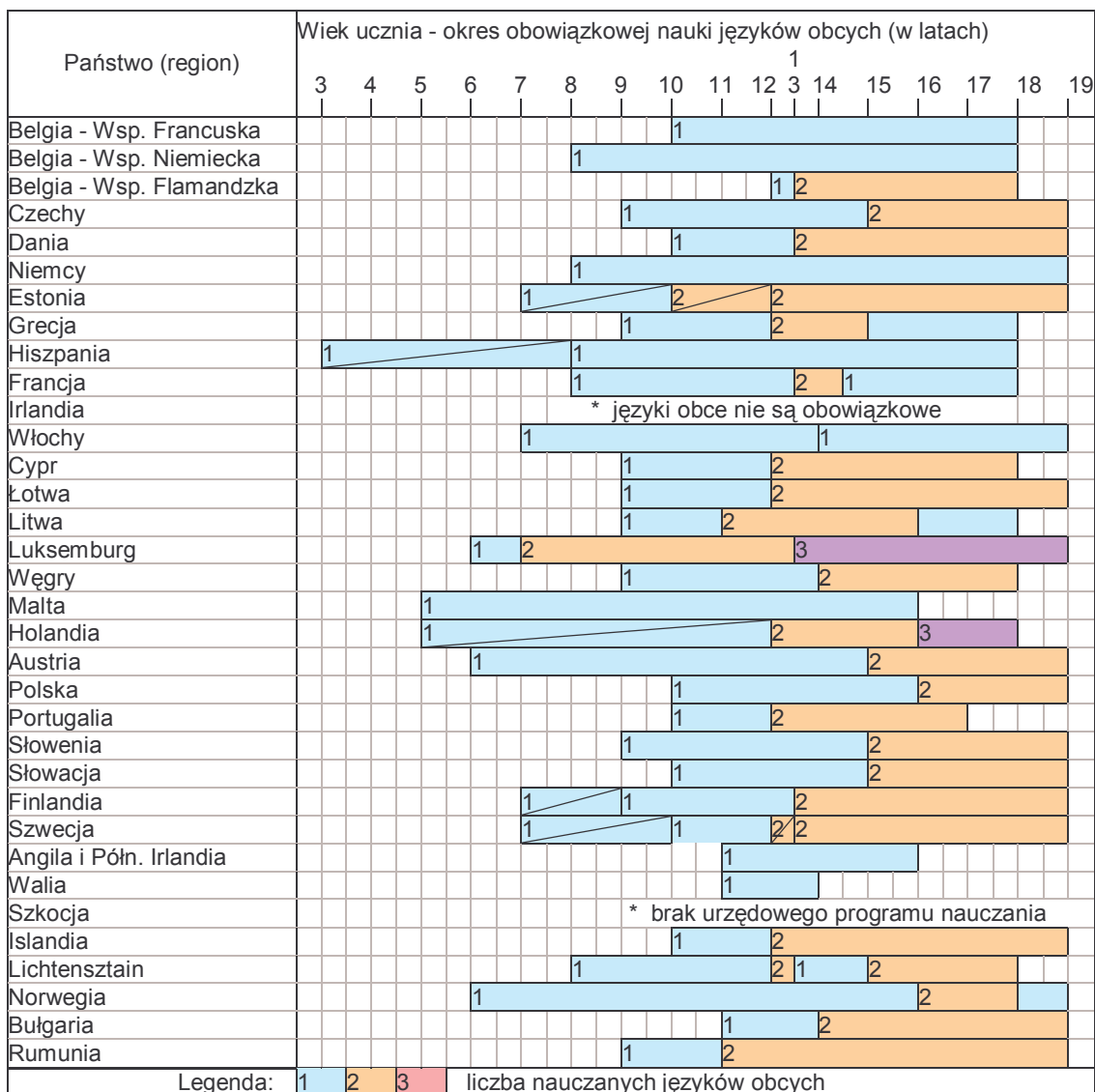

Źródło: Raport pt. „Powszechność nauczania języków obcych w roku szkolnym 2004/2005”, wyd.: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2005, str. 8.

5.5. Organizacja nauczania języków obcych w krajach europejskich

W podstawowych aspektach organizacji nauczania języków obcych, takich jak: etap rozpoczęcia obowiązkowej nauki języka, liczba nauczanych języków i możliwość ich wyboru, wymiar nauczania oraz wielkość grup zajęciowych, sytuacja w poszczególnych krajach w Europie jest zróżnicowana.⁷¹

Etap wprowadzenia języków obcych do obowiązkowej nauki w poszczególnych państwach i czas jej prowadzenia przedstawia poniższe zestawienie.

⁷¹ Ustalenia zaprezentowane w załączniku nr 5 do Informacji są wynikiem analizy danych zawartych w publikacji angielskojęzycznej pt. „Key Data on Teaching Languages at School in Europe - 2005 Edition”, wyd.: EURYDICE („Kluczowe dane dotyczące nauczania języków obcych w szkołach w Europie – wydanie 2005” - tłumaczenie własne NIK). EURYDICE – to sieć informacji o edukacji w Europie, składająca się z biur krajowych utworzonych przez ministerstwa edukacji poszczególnych krajów i z biura europejskiego utworzonego przez Komisję Europejską. Dane zawarte w powołanej publikacji dotyczą stanu w roku szkolnym 2002/2003, wynikającego z badań własnych sieci EURYDICE, badań empirycznych PISA i PIRLS oraz systemu EUROSTAT.

W większości krajów europejskich nauka języka obcego jest obowiązkowa w szkole podstawowej. W Irlandii i Szkocji nie wprowadzono urzędowego obowiązku nauki języków obcych w szkołach, jednak w praktyce nauka taka jest prowadzona (w Irlandii w całym okresie nauki, obok języka irlandzkiego, wszyscy uczniowie uczą się języka angielskiego, który nie jest traktowany jako język obcy; w Szkocji, przy braku urzędowych programów nauczania, władze oświatowe zalecają prowadzenie nauki języków obcych przez co najmniej 6 lat nauki).

W krajach Europy Zachodniej wiek rozpoczynania obowiązkowej nauki języka obcego jest zróżnicowany: od 5-6 lat (Austria, Luksemburg, Malta i Norwegia) do 11 lat (Irlandia Północna i Walia). W Europie Środkowo – Wschodniej zróżnicowanie jest mniejsze – od 9 lat (Rumunia, Czechy i Łotwa) do 11 lat (Bułgaria). W krajach, w których wiek rozpoczynania nauki języka obcego nie jest regulowany przepisami prawnymi (szkoły mają pewną autonomię w tym zakresie), naukę rozpoczyna się bardzo wcześnie, np. w niektórych regionach Hiszpanii – w wieku 3 lat.

Drugi język obcy w obowiązkowym nauczaniu szkolnym występuje generalnie na etapie szkoły ponadpodstawowej (średniej niższego i wyższego stopnia). Powyżej 50% uczniów szkół średnich wyższego stopnia uczy się obowiązkowo dwóch języków obcych w takich krajach jak: Belgia (Wspólnota Francuska) – 69,2%, Czechy – 98,9%, Dania – 74,2%, Francja – 83%, Łotwa – 62%, Litwa – 55,3%, Austria – 50,6%, Słowenia – 87,5%, Słowacja – 98,3%, Szwecja – 74,5% i Bułgaria – 80%. W szkołach średnich niższego stopnia obowiązkową nauką dwóch języków obcych obejmuje przeciętnie nie więcej niż 50% uczniów - stan wyższy od tego poziomu występuje w Estonii, w Grecji, na Łotwie, na Litwie, w Holandii, w Finlandii, w Szwecji i w Islandii.

Najpowszechniejszym językiem obcym na każdym etapie edukacji w krajach europejskich jest język angielski. W państwach Unii Europejskiej (łącznie 25 państw) na etapie szkoły podstawowej języka angielskiego jako obcego uczy się przeciętnie 46,4% uczniów, języka niemieckiego – 6,5%, języka francuskiego – 3,2%. W okresie od 1999 r. do 2002 r. przeciętny udział uczniów szkół podstawowych uczących się języka angielskiego wzrósł o 7,9 punktów procentowych. Język angielski jest najpowszechniej nauczany językiem obcym również w szkołach średnich (niższego i wyższego stopnia) – jest on językiem dominującym w 23 krajach europejskich (z wyjątkiem Rumunii, Belgii i Luksemburga), w których naucza się go od 51,4% (Węgry) do 100% (Szwecja) uczniów szkół średnich. Jako drugi najczęściej nauczany język obcy (po angielskim) w szkołach średnich występuje: niemiecki - w państwach skandynawskich i Europie Środkowo – Wschodniej, francuski – w państwach Europy Południowej i niemieckojęzycznych oraz rosyjski – w państwach bałtyckich i Bułgarii.

W krajach europejskich przeznaczają się ok. 10-15% przewidzianego w programach szkolnych całkowitego czasu nauki na języki obce. W szkołach podstawowych na naukę języków obcych przypada w większości krajów, przeciętnie w ciągu całego okresu edukacji, po ok. 30-50 godzin rocznie (wskaźnik wyliczony wg tych założeń dla Polski wynosi ok. 50 godz.). W szkołach średnich ogólnokształcących na naukę pierwszego języka obcego przypada w większości krajów, przeciętnie w okresie edukacji, po 90-200 godzin rocznie (wskaźnik wyliczony wg tych założeń dla Polski wynosi ok. 100 godz. na etapie gimnazjum i liceum ogólnokształcącego).

5.6. Wykaz organów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Prezes Rady Ministrów
5. Wiceprezes Rady Ministrów
6. Rzecznik Praw Obywatelskich
7. Prezes Trybunału Konstytucyjnego
8. Minister Edukacji i Nauki
9. Minister Finansów
10. Minister Sprawiedliwości
11. Komisja Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
12. Komisja Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
13. Komisja do Spraw Kontroli Państwowej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
14. Komisja Edukacji, Nauki i Sportu Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
15. Komisja Samorządu Terytorialnego i Administracji Państwowej Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
16. Kuratoria Oświaty (wszystkie)